Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Rigorózní práce

Exekuce přikázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu

Konzultant: Prof. JUDr. Alena Winterová, Csc

Zpracovatel: Mgr. Daniel Uličný

Práce odevzdána v červnu 2008.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 12. června 2008

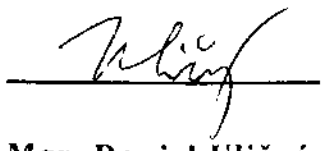

Mgr. Daniel Uličný

Obsah

I. Úvod

II. Platná právní úprava

III. Praktické otázky při exekuci přikázáním pohledávky z účtu

III.1 Povinnost součinnosti peněžního ústavu při provádění exekuce

III.2 Účastenství, společné jmění manželů, postižení účtu manžela povinného, postavení poddlužníka

III.3 Pořadí pohledávek a jejich střet s jinými právy k pohledávce z účtu; řešení z hlediska účastníků a poddlužníka

III.4 Postup účastníků řízení a poddlužníka při aplikaci § 304a o.s.ř.

III.5 Střet exekuce přikázáním pohledávky z účtu a exekucí prodejem podniku nebo jeho části

III.6 Střet exekuce přikázáním pohledávky z účtu dle exekučního řádu a výkonu rozhodnutí týmž způsobem dle o.s.ř.

III.7 Odklad a zastavení exekuce postižením pohledávky z účtu a jeho účinky

III.8 Náklady exekuce vymáhané přikázáním pohledávky z účtu

III.9 Řešení otázky exekuce postižením pohledávky z účtu při současném zajištění prostředků na účtu dle trestního řádu

III.10 Exekuce postižením termínovaného či obdobného účtu u banky

III.11 Pohledávky nepodléhající exekuci z pohledu exekuce přikázáním pohledávky z účtu

III.12 Exekuce na vklady povinného u peněžního ústavu

III.13 Exekuce na účtu povinného a její vztah k úmrtí povinného

III.14 Vztah exekuce na účtu povinného a předběžného opatření dle o.s.ř.

III.15 Vztah insolvenčního řízení k exekuci na účet povinného

III.16 Hotové a jiné výdaje třetích osob při exekuci na účet povinného a rozhodování o nich

IV. Vybočení ze zákonného rámce exekuce; excesy

IV.1 Poddlužnická žaloba, vztah poddlužníka k účastníkům a možnosti liberace poddlužníka v případě vzniku škody

IV.2 Exces exekutora; presumpce správnosti veřejné listiny, vázanost poddlužníka a účastníků řízení nezákonným a nicotným aktem; odpovědnost poddlužníka a exekutora

V. Právní úprava – úvaha de lege ferenda

VI. Exkurs k exekuci příkazem k výplatě z účtu u peněžního ústavu

VII. Závěr

VIII. Seznam literatury

I. Úvod

K významné novelizaci procesního práva účinné počátkem a během roku 2001 patří nepochybně přijetí zákona č. 120/2000 Sb. O soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů (dále jen „exekuční řád" nebo „e.ř.").

Věřitelé disponující exekučním titulem se tak mohou rozhodnout pro vymáhání své vykonatelné pohledávky formou exekuce dle exekučního řádu, přičemž tento způsob vymožení začal zejména u soukromých subjektů na straně oprávněné značně převažovat nad výkonem rozhodnutí vedeným dle občanského soudního řádu (dále jen „o.s.ř.").

Exekuce přikázáním pohledávky (exekuční řád výslovně nerozlišuje mezi exekucí přikázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu a přikázáním jiné pohledávky, což vzhledem k přiměřenému použití o.s.ř. patrně legislativně nebylo ani zapotřebí) je již od dob výkonu rozhodnutí tímto způsobem dle o.s.ř. poměrně osvědčeným prostředkem k vymožení plnění, jež exekuční titul ukládá. Teprve v době účinnosti exekučního řádu a následkem určité invence exekutorů v pozitivním i negativním smyslu se objevily otázky a problémy, které dosavadní praxe výkonu rozhodnutí přikázáním pohledávky z účtu neměla potřebu řešit.

Autor této práce se po několik let podílel na poradenství peněžnímu ústavu v otázkách exekucí zadávaných na účty jeho klientů a množství otevřených a praxí ani teorií zcela či zčásti nevyřešených otázek v této souvislosti jej dovedlo k přesvědčení, že je na místě do jisté míry shromáždit

nejtypičtější ukázky dané problematiky a pokusit se zároveň o nastínění řešení tam, kde je praxe zúčastněných subjektů (zejm. exekutorů) nejednotná.

Tato práce se tak zaměřuje na oblast sice vícekrát zkoumanou, avšak z hlediska konkrétních případů často neprobádanou.

II. Platná právní úprava

Jak řečeno výše, právní úprava obsažená v exekučním řádu je velmi kusá. Ustanovení § 59 odst. 1 písm. b) e.ř. ve spojitosti s ustanovením § 52 e.ř. nás přivádí k úpravě o.s.ř. aplikovatelné na přikázání pohledávky z účtu u peněžního ústavu.

V tomto procesním předpise se dané problematiky týká ustanovení § 303 až 311 o.s.ř. Tato ustanovení budou předmětem podrobnějšího rozboru v dalších kapitolách.

Je ovšem nutno uvést, že na rozdíl od úpravy výkonu rozhodnutí se exekuční řízení rozpadá na dvě fáze, přičemž první z nich je nařízení exekuce a pověření exekutora soudem a druhou pak vydání exekučního příkazu či více příkazů exekutorem, přičemž stran exekučního příkazu platí ustanovení § 47 - 49 e.ř. Tato ustanovení mimo jiné obsahují výčet povinných náležitostí exekučního příkazu, přičemž i tato okolnost bývá v praxi příčinou neshod mezi účastníky řízení, neboť ne všechny exekuční příkazy splňují zákonem vyžadované charakteristiky.

O exekučním příkazu zároveň platí, že má účinky nařízení výkonu rozhodnutí dle o.s.ř. Je ovšem nutno podotknout, že některé z těchto účinků exekuční řád ve zvláštních ustanoveních naopak přisuzuje výslovně usnesení o nařízení exekuce, které je tak v určitých aspektech logicky postaveno na roveň usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí. Případy, v nichž tyto okolnosti mají právně relevantní následky, jsou rovněž rozvedeny v dalších kapitolách.

Z hlediska obecného vztahu výkonu rozhodnutí a exekuce, a tedy i vztahu občanského soudního řádu a řádu exekučního lze odkázat na stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn.Cpjn 200/2005, z něhož citujeme: *„Řízení o výkon rozhodnutí a exekuční řízení představují procesy vedoucí k nucenému vymožení subjektivních práv, jejichž jednota není popřena subsidiární povahou občanského soudního řádu.*

Podle § 52 odst. 1 ex. ř. platí, že nestanoví-li tento zákon jinak, použijí se pro exekuční řízení přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu.

Občanský soudní řád má tedy vůči exekučnímu řádu povahu předpisu subsidiárního.

Z poměru předpisu obecného (základního) a subsidiárního plyne, že subsidiární se použije tehdy a jen tehdy, jestliže předpis obecný sám konkrétní úpravu nemá, resp. když určitou situaci, vlastní upravovaným vztahům, sám nereguluje. Má-li však být současně - v obecné rovině - aplikován občanský soudní řád, musí být výklad exekučního řádu podáván tak, aby s občanským soudním řádem byl navzájem slučitelný. Není účelné, aby jedna a táž právní otázka byla vykládána v řízení o výkon rozhodnutí jinak než v řízení exekučním. Tam, kde exekuční řád (výslovně) na konkrétní otázku neodpovídá, je tím přiléhavé dát přednost úpravě zakotvené v občanském soudním řádu před názorem, že i bez toho je daná úprava exekučního řádu úplná (a použitelnost občanského soudního řádu vyloučena).

Jednota obou procesů je normativně podtržena ustanovením § 2 písm. a) zákona č. 119/2001 Sb., jež pod pojem exekuce

podřazuje „výkon rozhodnutí nařizovaný soudem a prováděný soudem nebo soudním exekutorem podle zvláštních právních předpisů."

To neznamená, že lze přehlížet zvláštnosti úpravy exekučního řízení, jež jsou odůvodněny jeho podstatou a účelem."[1]

Výše uvedené závěry dávají jasný podklad pro závěr, že výkon rozhodnutí i exekuční řízení mají nejen společný cíl, ale až na některé odlišnosti i společné prostředky, které zákonodárce k dosažení tohoto cíle (vymahatelnosti práva – nároků věřitelů) stanovil. Jakkoli prochází zejména úprava exekučního řízení normativními změnami vyvolanými potřebou reagovat na poměrně „mladé" problémy z praxe (kupř. otázky nákladů exekuce a jejich hrazení; výše odměny exekutora v určitých případech apod.), je nutno tyto změny vnímat spíše po technické stránce s tím, že hlavní cíle ani zásady exekučního řízení neprodělávají v čase výraznou obměnu. To platí i pro úpravu týkající se exekuce přikázání pohledávky z účtu povinného u peněžního ústavu.

[1] Stanovisko Nejvyššího soudu k výkladu zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

III. Praktické otázky při exekuci přikázáním pohledávky z účtu

III.1 Povinnost součinnosti peněžního ústavu při provádění exekuce

Z logiky věci je zřejmé, že za účelem zajištění plynulého a pružného provádění exekucí přikázáním pohledávek z účtů jednotlivých povinných je zapotřebí, aby zde existovala možnost zjištění čísla a zejména stavu takového účtu povinného. Peněžní ústavy jsou přitom stran těchto i řady jiných informací týkajících se jejich klientů vázáni povinností mlčenlivosti, která ze zákona dopadá i na veškeré zaměstnance peněžního ústavu. Stran oprávnění soudů tuto mlčenlivost prolamovat nebyla v době existence jediného procesního předpisu upravujícího výkon rozhodnutí (tedy občanského soudního řádu) žádná pochybnost a ani následný legislativní vývoj takové pochybnosti nepřinesl. Komplikovanější byl a do jisté míry stále je situace týkající se oprávnění exekutorů, coby specificky vystupujících osob jednajících jako orgán veřejné moci, přičemž nelze nevidět, že hmotná zainteresovanost exekutorů v praxi může představovat problém zejména v oblasti excesivního vyžadování nadbytečných údajů o bankovních klientech – povinných, čímž může dojít k překročení zákonem daného rámce. Ačkoli samotný exces exekutora, jakožto institucionální problém, bude rozebrán až na samém závěru této práce, je třeba si již nyní položit logickou otázku, jak má postupovat peněžní ústav, v roli poddlužníka, který v zásadě žádný konkrétní zájem na výsledku exekuce nemá, ocitne-li se v situaci, kdy je exekutorem žádán o poskytnutí

údajů, o nichž není zcela zřejmé, zda mohou či naopak nesmějí být poskytnuty.

Vodítkem pro posouzení, zda je požadavek exekutora v souladu se zákonem, je zejména ustanovení § 33 odst. 4 exekučního řádu: *„Banky, pobočky zahraničních bank a spořitelní a úvěrní družstva (dále jen "peněžní ústav") ... ... jsou povinni sdělit exekutorovi na jeho písemnou žádost údaje o číslech účtů povinného, jakož i o jejich stavu a změnách a údaje o majetku, věcech, listinách či zaknihovaných cenných papírech povinného jimi spravovaných či u nich pro povinného či povinným uschovaných.“*

Je samozřejmé, že případné nesplnění povinnosti součinnosti peněžním ústavem zákon sankcionuje. Sankcí je zde pořádková pokuta, kterou však (na rozdíl od řady jiných případů) neuděluje exekutor „v postavení“ soudu I. stupně, avšak výlučně exekuční soud sám na návrh exekutora sám s tím, že proti usnesení o udělení pokuty je odvolání přípustné. V praxi tak byl mj. řešen případ, v němž exekutor požadoval, aby peněžní ústav doložil všechny známé adresy, na nichž se povinný může zdržovat, a to na podkladě všech listin, které peněžní ústav o dlužníku, jako svém klientu vede. Peněžní ústav, o nějž se jednalo, tuto žádost vyhodnotil jako protizákonnou a s odvoláním se na povinnost zachování bankovního tajemství a na skutečnost, že výše citovaným ustanovením exekučního řádu nebylo prolomeno, poskytnout tyto údaje odmítl. Jelikož se předmětný případ nedostal do sféry rozhodovací praxe obecných soudů, neboť exekutor se rozhodl o uložení pořádkové pokuty nežádat, není tak zcela jasné, jakým způsobem by prolomení či zachování

bankovního tajemství soud hodnotil. V každém případě se dle názoru autora této práce jedná o názornou ukázku, do jakých detailů právní úpravy musí peněžní ústav zacházet, chce-li co nejlépe dostát svým povinnostem z hlediska jak bankovní regulace, tak i součinnosti s orgány působícími na poli exekučního vymáhání.

III. 2 Účastenství, společné jmění manželů, postižení účtu manžela povinného

Účastníky řízení jsou, stejně jako při každé jiné exekuci prováděné dle exekučního řádu, oprávněný a povinný. Platí zásada, vyjádřená rovněž v o.s.ř., že proti jinému, než kdo je označen v rozhodnutí (exekučním titulu) jako povinný, nebo ve prospěch jiného, než kdo je tamtéž označen jako oprávněný (v jehož prospěch rozhodnutí směřuje), lze provést exekuci jen tehdy, je-li prokázáno, že na něj přešla povinnost či bylo převedeno právo z exekučního titulu.

Po zahájení exekučního řízení lze připustit jen právní nástupnictví na straně oprávněného (viz § 36 odst. 5 e.ř.).

Ohledně toho, zda a v jaké fázi exekuce rozhoduje usnesením o právním nástupnictví soud a kdy exekutor samotný, lze citovat ze stanoviska Nejvyššího soudu ČR spisové značky Cpjn 200/2005 (viz výše):

„... v exekučním řízení rozhoduje jednak soud, jednak exekutor; soud do nařízení exekuce (včetně), a jelikož pak následuje

stadium provedení exekuce, otevírá se prostor pro rozhodování exekutora. Nastane-li tedy skutečnost rozhodná podle § 107 nebo § 107a o. s. ř. ve stadiu příslušejícímu obecně rozhodování soudu, je i k rozhodnutí podle těchto ustanovení příslušný soud, a poté, stane-li se tak až v době „provedení" exekuce, rozhoduje exekutor; není totiž - pro tyto potřeby - exekučním řádem stanoveno jinak.

Kritickým mezníkem je okamžik, kdy soud doručil exekutorovi usnesení o nařízení exekuce, jelikož od něj exekutor „provádí" exekuci tím, že vydává exekuční příkazy (§ 44 odst. 3, § 47 odst. 1 ex. ř.).

Ten je však modifikován v případě, že proti usnesení o nařízení exekuce bylo podáno odvolání. Zde se uplatní metoda, již vyjádřil Nejvyšší soud pro vztah mezi soudy v instančním režimu ve výkonu rozhodnutí v usnesení ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. 20 Cdo 786/2004: „jestliže k zániku oprávněného došlo poté, co byla věc předložena odvolacímu soudu s odvoláním proti usnesení o nařízení exekuce, byl odvolací soud povinen rozhodnout o tom, s kým bude v řízení pokračováno (§ 254 odst. 1, § 107 odst. 1, věta třetí, o. s. ř.)."[2]

Otázkou, která je v současné praxi velmi palčivou, je však účastenství manželů (manželek) povinných při exekuci postižením pohledávky z účtu u peněžního ústavu. Ačkoli se Nejvyšší soud k této právní otázce již několikrát výslovně vyjádřil, stále přetrvává snaha zejména ze strany exekutorů

[2] Stanovisko Nejvyššího soudu k výkladu zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

nastolovat protiprávní stav spočívající v postihování pohledávky z účtu manžela povinného u peněžního ústavu.

Abychom dostáli požadavkům na co nejaktuálnější příklady z přiléhavé judikatury, je na místě citovat z rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 2891/2005 ze dne 8. února 2006: *„Odvolací soud a soud prvního stupně totiž při svém rozhodování uplatnily a řádně odůvodnily právní názory, které lze pokládat za standardní, plně korespondující s ustálenou publikovanou judikaturou. V usnesení ze dne 14. dubna 2000, sp. zn. 21 Cdo 1774/99, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 1/2001, pod poř. č. 4, Nejvyšší soud ČR formuloval a odůvodnil závěr, podle kterého „výkon rozhodnutí přikázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu podle ustanovení § 303 a násl. o.s.ř. může být nařízen a proveden jen u pohledávky z účtu, jehož majitelem je povinný. Jiná pohledávka z účtu není způsobilým předmětem tohoto výkonu rozhodnutí, i kdyby na účet byly vloženy peněžní prostředky povinného, případně peněžní prostředky patřící do společného jmění manželů (povinného a majitele účtu)... Předmětem výkonu rozhodnutí přikázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu není věc (a ani jiný majetek), ale nárok majitele účtu na výplatu peněžních prostředků z účtu (pohledávka z účtu),“ a obdobně se taktéž vyjádřil i ve svém rozsudku ze dne 14. března 2002, sp. zn. 20 Cdo 681/2001, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 10/2002, pod poř. č. 75.“.*

Výše uvedený právní názor prezentovaný vrcholným soudem soustavy obecných soudů je zcela jednoznačný a navíc odkazuje

rovněž na prejudikaturu v této věci, což přispívá k upevňování právní jistoty v této oblasti.

Na okraj lze poznamenat, že názor opačný, podle něhož by bylo lze postihnout pohledávku z účtu manžela povinného u peněžního ústavu, by vedl v praxi ke zcela neřešitelným důsledkům a neúnosnému rámci dokazování, jež v zásadě vykonávacímu řízení nepřísluší. Otázka, zda jsou na konkrétní účet vloženy prostředky spadající do společného jmění manželů, však je nadto nepodstatná, vezmeme-li v úvahu, že se právně jedná právě jen o pohledávku klienta vůči peněžnímu ústavu na výplatu určité částky za předem dohodnutých podmínek, a nikoli tedy o finanční prostředky jako takové.

Jak naznačeno výše, zejména exekutoři provádějící exekuce dle exekučního řádu se se stavem nastoleným judikaturou Nejvyššího soudu nehodlají smířit a přesto účty manželů povinných postihují. Jakkoli tato otázka blíže souvisí s tématem, které bude rozebráno později, a totiž otázkou excesu (překročení pravomoci) státního orgánu, jímž je nejčastěji exekutor, je na místě zmínit, že je-li peněžnímu ústavu doručen exekuční příkaz postihující exekucí účet manžela povinného, je takový peněžní ústav v právně dosti složité situaci.

Exekutor totiž vždy doručuje rovněž usnesení, jímž své pověření dokládá, jde tedy o usnesení, jímž byla exekuce nařízena a příslušný exekutor provedením exekuce pověřen; toto usnesení samozřejmě vždy obsahuje přesné označení povinného. Banka vedoucí účet osoby, jejíž účet má být dle exekučního příkazu postižen, tak zároveň zjišťuje, že podle usnesení soudu o osobu

a účet povinného ve skutečnosti nejde. Ocitá se tak v situaci, kdy jí státní orgán doručí dvě písemnosti nadané, coby veřejné listiny, presumpcí správnosti, avšak obsah těchto listin je v logickém i právním rozporu. Zároveň se po faktické stránce dostává pod tlak exekutora a oprávněného na jedné straně a na straně druhé pod tlak svého klienta, jehož účet je exekučním příkazem postihován. Odpovědnost peněžního ústavu za jakékoli řešení situace je zde velmi obtížné odhadnout a již jen otázka, zda je peněžní ústav povinen sledovat nejnovější vývoj judikatury soudů a určitým způsobem ji vykládat, vzbuzuje pochybnosti o postavení banky v celém procesu přikázání pohledávky z účtu u peněžního ústavu.

III.3 Pořadí pohledávek a jejich střet s jinými právy k pohledávce z účtu; řešení z hlediska účastníků a poddlužníka

V prvé řadě je třeba se zaměřit na případy, kdy je pohledávka z účtu u peněžního ústavu postižena více exekucemi, tj. peněžnímu ústavu bylo doručeno více exekučních příkazů pro různé vymáhané pohledávky (více usnesení nařizujících výkon rozhodnutí tímto způsobem; dále pro zjednodušení hovoříme o exekučním příkaze). Zde se uplatní ustanovení § 309 o.s.ř., podle nějž se jednotlivé pohledávky uspokojují dle svého pořadí, přičemž pro pořadí je rozhodný den, v němž byl exekuční příkaz bance doručen. Je-li týž den, doručeno exekučních příkazů více, mají stejné pořadí; přesný čas doručení tedy pro pořadí není rozhodný. Nestačí-li pohledávka z účtu povinného k uspokojení

všech vymáhaných pohledávek se stejným pořadím, uhradí se poměrně.
Ustanovení § 309a se pak věnuje otázce střetu exekuce postižením účtu s právem třetích osob k dané pohledávce z účtu, přičemž mezi tato práva patří právo zástavní, dále jde o postoupení k zajištění pohledávky věřitele povinného, anebo zajišťovací převod ve prospěch věřitele povinného.

Dle tohoto ustanovení platí, že mají-li tato práva dřívější pořadí než pohledávka, pro niž je exekuce vedena, exekuce z účtu se neprovede, ledaže by tato práva zanikla, aniž by prostředky z účtu povinného byly vybrány. Naopak samozřejmě platí, že mají - li tato práva pořadí vzhledem k vymáhané pohledávce pozdější, při exekuci přikázáním z účtu se k nim nepřihlíží. Při pořadí shodném a nedostatku prostředků na účtu povinného se pohledávka vymáhaná exekučně uhradí poměrně.

Zajímavou otázkou je tu řešení rozhodného dne či okamžiku, podle nějž se určí, které z práv k pohledávce povinného má lepší (dřívější) pořadí. Zákonná dikce, která uvádí, že pro pořadí práv uvedených v odstavci prvém § 309a, je rozhodující den jejich vzniku, by totiž na první pohled napovídal tomu, že se jedná o srovnání dvou hmotněprávních skutečností. Na jedné straně by bylo nutno zkoumat hmotněprávní vznik kupříkladu zástavního práva k pohledávce, na straně druhé pak vznik exekučně vymáhané pohledávky. Jakkoli toto řešení patrně odpovídá doslovnému výkladu tohoto ustanovení, důsledky tohoto výkladu by byly neúnosné, neboť by tak bylo nutno v rámci vykonávacího řízení zjišťovat, kdy vznikla vykonávaná pohledávka z hlediska hmotného práva, což je otázka, která často není řešena ani

v řízením nalézacím (zejména tehdy, je-li rozhodnuto v některém ze zkrácených řízení apod.). Komentář k o.s.ř. autorského kolektivu Bureš, Drápal, Mazanec (nakladatelství C.H. Beck, 2001) k tomuto ustanovení má v této otázce jasno: „Mají-li práva odpovídající uvedeným zajišťovacím institutům horší postavení než vymáhaná pohledávka (**tedy vznikla nebo byla zřízena až poté, kdy bance bylo doručeno nařízení exekuce pro vymáhanou pohledávku**), postupuje banka podle § 304 až 308, jako by tu zajištění nebylo. **Okamžik doručení příslušného procesního rozhodnutí poddlužníku - peněžnímu ústavu je tedy rozhodný pro vyřešení otázky, které z práv k pohledávce z účtu povinného má přednost.**

V praxi se rovněž vyskytl případ, kdy pohledávka z účtu povinného u peněžního ústavu byla ve smyslu ust. § 309 odst. 1 zastavena k zajištění pohledávky jeho věřitele a v okamžiku doručení exekučního příkazu exekutora peněžnímu ústavu bylo zjevné, že toto zástavní právo má z hledisek výše uvedených přednost. V dané exekuční věci doručil exekutor peněžnímu ústavu vyrozumění o právní moci usnesení o nařízení exekuce a posléze uplynula i šestiměsíční zákonná lhůta, po jejímž skončení byla z účtu vyplacena jen marginální částka, jež se na něm nacházela mimo zastavené prostředky. Exekutor se cca 2 měsíce po tomto skončení exekuce na daném účtu domáhal po peněžním ústavu vyplacení prostředků tvořících zástavu s odůvodněním, že dle jeho informací (jež byly správné), za dalších 30 dní toto zástavní právo zanikne a překážka výplaty tak pominula. Argumentoval přitom též užitím ust. § 307 odst. 2 o.s.ř. stanovícím, že se výkon rozhodnutí provede až po

splatnosti dané pohledávky, nebyla-li v době doručení vyrozumění o nabytí právní moci ještě splatná.

Tato argumentace však není správná, neboť ust. § 309a o.s.ř. je ustanovením speciálním týkajícím se právě otázek možnosti provedení exekuce na účet, je-li pohledávka z účtu zastavena ve prospěch třetí osoby, byť obsahuje odkaz právě na ust. § 307.

Nejdůležitějším argumentem pro odmítnutí takového požadavku exekutora však zůstává skutečnost, že zákon přesně vymezuje dobu, po kterou exekuce na účet trvá. Tato doba je ohraničena šesti měsíci ode dne vyrozumění banky o tom, že daná exekuce nabyla právní moci. Poté se již nedá hovořit o jakémkoli střetu zástavy s exekucí, či o pominutí této překážky provedení exekuce. V tomto případě by patrně bylo ze strany exekutora na místě postihnout daný účet novým exekučním příkazem, přičemž poté by se jej otázka existence či pominutí přednostního zástavního práva k postižené pohledávce k účtu znovu týkala. Exekutor k tomuto opatření nesáhl, neboť na účtu se nacházely další exekuce, které by v případě vydání jeho nového příkazu měly v každém případě přednost. Tento případ je dokladem neúplného pochopení dané materie ze strany exekutora, který by sám měl být garantem zákonného výkonu exekuční činnosti.

Je na místě rovněž zmínit střet povinnosti banky provést exekuci dle uvedeného zákonného postupu s její povinností provést opravné zúčtování podle zvláštního zákona.[3] Tento druh problematiky však míří příliš mimo rámec tohoto pojednání.

[3] Zákon č. 21/1992, O Bankách, v platném a účinném znění

III.4 Postup účastníků řízení a poddlužníka při aplikaci § 304a o.s.ř.

Ustanovení § 304a o.s.ř. prolamuje zákazy uvedené v ust. § 304 odst. 1 a 3 (tedy zákaz dispozic povinného s jeho účtem), a to pouze pro účel výplaty mezd a jiných plnění nahrazujících odměnu za práci zaměstnancům povinného. Odstavec 2 tohoto ustanovení ukládá peněžnímu ústavu vyplatit povinnému potřebnou částku, jestliže je poddlužníku povinným předloženo čestné prohlášení obsahující účel platby, celkovou částku a jména jeho zaměstnanců s uvedením výše plnění, jež jim mají být vyplaceny. Vždy však platí generální omezení uvedené v odst. 1 stanovící, že musí jít o peněžní prostředky, které jsou povinným určeny na výplatu těchto pracovněprávních plnění ve výplatním termínu nejblíže následujícím po dni, kdy bylo peněžnímu ústavu usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí (exekuční příkaz).

Toto ustanovení, jímž zákonodárce sledoval uspokojení oprávněných zájmů zaměstnanců povinného, však skýtá řadu úskalí a rovněž klade na poddlužníka (peněžní ústav) velmi vysoké nároky stran právního posouzení mezních situací, které se v praxi vyskytují. Jedná se zejména o tuto problematiku, v praxi se vyskytující:

A) Zákon umožňuje výplatu z prostředků na postiženém účtu povinnému jen tehdy, jestliže jsou prostředky určeny k pracovněprávním plněním jeho zaměstnancům v určitém výplatním termínu (viz výše). V praxi se však vyskytuje otázka, zda toto ustanovení znamená, že povinný rovněž do doby tohoto

výplatního termínu musí peněžnímu ústavu předložit prohlášení, jež předvídá zákon k umožnění takové výplaty. Je třeba jednak uvážit, že zákon tuto otázku výslovně neřeší a dále rovněž vzít v potaz, že jelikož podle zákona se vždy usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí přikázáním pohledávky z účtu, potažmo exekuční příkaz k provedení tohoto druhu exekuce doručuje vždy nejprve peněžnímu ústavu a až teprve poté povinnému, může se snadno stát, že je nejprve doručen peněžnímu ústavu, poté nastane daný výplatní termín povinného a až následně se povinný o exekuci dozví, neboť teprve poté je mu příslušné rozhodnutí doručeno (v praxi exekutorů postupujících dle e.ř. je naprosto běžné, že povinnému se doručí ex. příkaz i 4 a více týdnů po doručení peněžnímu ústavu). Je tedy možné, že povinný se o exekuci dozví až po výplatním termínu, jejž může ve své žádosti jako jediný přípustný označit. V těchto případech se patrně lze přiklonit i k akceptaci prohlášení, jež, ačkoli je datováno později než daný výplatní termín, žádá o poskytnutí prostředků dle § 304a o.s.ř. pro tento termín, který však ve skutečnosti již uplynul. Ve vztahu k peněžnímu ústavu jde pouze o prověření, zda má prohlášení povinného zákonné náležitosti a není naprosto věcí poddlužníka, aby zkoumal či ověřoval jeho pravdivost, neboť takovou pravomoc mu zákon nedává. Lze si samozřejmě představit i zneužití tohoto institutu, avšak zákonodárce zjevně sledoval prospěch zaměstnanců povinného s vědomím rizik, která z výplaty ze zablokovaného účtu vyplývají.

B) Lze či je nutno v případě řádně předložené žádosti o výplatu prostředků povinným dle § 304a o.s.ř. takovou výplatu uskutečnit ve více platbách, jestliže v době předložení této žádosti byly na jeho účtu postiženém exekucí prostředky

požadované v jeho prohlášení pouze částečně? Lze tedy k tomuto účelu užít i prostředků na zablokovaný účet dále došlých? Odpovědi na tuto otázku se rovněž v zákoně ani v komentáři nedočkáme. Navíc se v praxi může snadno vyskytnout situace, v níž povinný předloží prohlášení dle ů 304a odst. 2 poddlužníkovi (bance), která z důvodu nedostatku prostředků na účtu provede výplatu povinnému jen částečně a v následujících dnech dojde na účet celkem taková částka, že by jinak bylo nutno přikročit k postupu dle § 307 odst. 3 věta první, tedy k odepsání prostředků z účtu povinného ve prospěch oprávněného (exekutora) v den následující po dni, kdy na účet došly prostředky postačující k uspokojení vymáhané pohledávky.

V takovém případě je třeba se rozhodnout o tom, zda je třeba dané prostředky užít ve prospěch zaměstnanců povinného, neboť jeho žádost byla řádně podána a nebyla doposud uspokojena, anebo je převést ve prospěch vymáhajícího věřitele a exekuce jako takové.

Zákonná úprava spíše nasvědčuje tomu, že bylo-li prohlášení povinného řádně podáno, má zájem sledovaný ust. § 304a o.s.ř. přednost před vymožením pro oprávněného, což může vést i k víceméně absurdním situacím, neboť dle § 307 o.s.ř. odst. 3 má být účet povinného blokován po dobu 6 měsíců od doručení vyrozumění o nabytí právní moci usnesené o nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) peněžnímu ústavu ze strany soudu (exekutora) a v takovém případě by tak prostředky původně určené na výplatu zaměstnanců povinného v určitém termínu byly takto vypláceny kupř. 5 měsíců po daném termínu.

Postavení poddlužníka je přitom takové, že vyložil-li by zákon jinak než soud v případném sporu, bude povinen plnit buď oprávněnému v rámci poddlužnické žaloby, anebo povinnému či jeho zaměstnancům pro nedodržení pravidel stanovených v ust. § 304a o.s.ř. Podle mého názoru by měl v každém takovém případě rozhodnout exekuční soud o dalším postupu a o tom, komu mají být sporné prostředky vyplaceny; takové rozhodování soudu však zákon nepředjímá a hrozí tak, že bude na poddlužníku, aby dle své úvahy a na vlastní odpovědnost aplikoval nejasnou právní úpravu.

C) Zákon sice v ust. § 309 o.s.ř. řeší otázku existence více exekucí přikázáním pohledávky z účtu povinného, avšak pouze v kontextu potřeby určit, která z exekučně vymáhaných pohledávek má přednost (je logicky ustanoveno, že pořadí pohledávek se řídí dnem, v něm bylo poddlužníkovi doručeno usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí / exekuční příkaz), avšak v praxi se někdy vyskytne potřeba řešit existenci více exekucí postihujících tutéž pohledávku z účtu a zároveň žádost povinného o výplatu prostředků jeho zaměstnancům dle ust. § 304a o.s.ř. Vyskytl se případ, kdy jeden a týž účet zatěžovaly celkem 4 různé exekuce a povinný poddlužníku předložil zákonem předvídané prohlášení, z nějž plynulo, že výplatní termín, jejž udává, je z hlediska všech doručených exekučních příkazů nejblíže následujícím výplatním termínem dle citovaného ustanovení o.s.ř., a tedy bude třeba jeho žádosti vyhovět. V době předložení tohoto prohlášení došlo k různé míře „naplnění" jednotlivých exekucí, tedy kupř. pro pohledávku vymáhanou prve doručeným ex. příkazem byly na účtu prostředky v plné výši (banka neměla ještě doručeno vyrozumění

o právní moci exekuce a nemohla tedy vyplácet dle § 307 odst. 3 o.s.ř.), pro druhou pohledávku vymáhanou exekučním příkazem (později doručeným) bylo „rezervováno" také 100% prostředků, na třetí cca 50%, na poslední z logiky věci žádné prostředky. V okamžiku, kdy poddlužník vyplatí prostředky z účtu povinnému na základě jeho žádosti dle § 304a o.s.ř., dojde k zásadnímu umenšení prostředků na zablokovaném účtu na újmu oprávněných ze všech exekucí účet zatěžujících. Otázkou však je, v jakém poměru má toto zmenšení „rezervace" prostředků ve prospěch exekucí být rozděleno; jinými slovy, zda a které exekuční věřitele upřednostnit. Odpověď patrně leží ve smyslu citovaného ustanovení § 309 o.s.ř. stanovícím obecně pořadí pohledávek. Platí-li totiž, že exekuce, jež je peněžnímu ústavu nejdříve doručena, má z hlediska provádění přednost před ostatními, měla by mít také přednost ve smyslu zmenšení disponibilních prostředků určených pro uhrazení vymáhané pohledávky. Z tohoto důvodu je na místě „ubrat" prostředky před doručením prohlášení povinného existující na účtu tak, aby byla co nejvíce šetřena pohledávka vymáhaná nejdříve doručeným exekučním příkazem. Prakticky by mělo tedy dojít k tomu, že nejvíce postiženy budou exekuce (a pohledávky), ohledně nichž byly příslušné exekuční příkazy peněžnímu ústavu doručeny nejpozději (dojde tedy k určitému počítání odzadu, proti toku času z hlediska doručování jednotlivých ex. příkazů).

III.5 Střet exekuce přikázáním pohledávky z účtu a exekucí prodejem podniku nebo jeho části

Daná problematika se nemusí z hlediska praxe zvláště významnou, avšak autor této práce se několikrát setkal s různými mezními situacemi, v níž rozhodnutí o dalším postupu bylo přinejmenším sporné.

Přitom otázka přednosti jednotlivého druhu exekuce je tentokráte zákonodárcem řešena takřka příkladně, a to ust. § 16 zákona č. 119/2001, kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí. V odstavci prvém tohoto ustanovení se praví, že nařízením exekuce prodejem podniku se přerušují všechny exekuce, kterými byly postiženy movité věci, nemovitosti a jiné pohledávky než z účtu u peněžního ústavu, jestliže patří k podniku. Obdobně odstavec druhý zakazuje jiné exekuce, než exekuce prodejem podniku do její skončení provést, avšak i zde s výjimkou exekuce postižením pohledávky z účtu u peněžního ústavu.

Zákon tedy jinými slovy říká, že exekuce přikázáním pohledávky z účtu má před exekucí prodejem podniku (jeho části) přednost, neboť na rozdíl od jiných druhů exekucí, se ve stadiu nařízené exekuce nepřerušuje a lze ji i provést (tedy prostředky z účtu na podkladě zákonem předvídaných skutečností odepsat).

Přes tuto jasnou dikci zákona se vyskytly případy, kdy exekutoři odmítali brát na vědomí, že přestože nařídili exekuci prodejem podniku, může kupř. jiný exekutor pro jinou vymáhanou pohledávku postihnout exekučně účet povinnému, přestože k podniku patří. Kupodivu se vyskytl též případ, v němž exekutor nejprve nařídil prodej podniku a jmenoval jeho správce a poté v obavě o to, aby účet k podniku patřící nebyl postižen

exekucí jiného exekutora, sám tento účet postihl za účelem získání přednostního pořadí v případě více exekucí postihujících tento účet. Vedlejším produktem tohoto jeho počínání však byl i fakt, že jím jmenovaný správce podniku posléze nemohl s takto zablokovaným účtem pochopitelně sám nakládat, čímž byla značně ztížena samotná exekuce prodejem podniku.

Tento příklad ukazuje, že zákonodárce, ač formuloval vztahy mezi oběma druhy exekuce poměrně přesně, přece jen nepočítal s některými dopady výlučného postavení exekuce postižením účtu u peněžního ústavu ve srovnání s jinými druhy exekucí.

V praxi se objevila též otázka povahy účtu založeného správcem podniku ve smyslu ust. § 338k o.s.ř. Toto ustanovení pamatuje na situaci, v níž, vyžadují-li to okolnosti, může správce podniku zřídit účet povinného, a to za účelem přijímání peněžitých plnění od dlužníků povinného. Mezi exekutory se vyskytl názor, že takto zřízený účet správcem není exekucí na majetek povinného - přikázáním pohledávky z tohoto účtu - postižitelný. Tento názor však nemá oporu v zákoně. Z citovaného ustanovení jasně vyplývá, že správce nezřizuje účet svůj, nýbrž účet povinného, má tedy určité zákonné zmocnění v tomto ohledu za povinného jednat. Jelikož však jde stále o pohledávku povinného z tohoto nově zřízeného účtu u peněžního ústavu a zákon neobsahuje žádná specifika v tomto směru, nezbývá, než aplikovat i zde shora uvedené principy, stanovené zákonem č. 119/2001 a dát tak v případě střetu exekuce přikázáním pohledávky z tohoto nově zřízeného účtu této exekuci přednost před probíhající exekucí prodejem podniku. Nelze však přehlédnout, že i zde se patrně jedná o nedůslednost zákonodárce, který na jedné straně

dává všemožně přednost exekuci prodejem podniku a na straně druhé umožní jiným oprávněným (exekutorům), aby paralyzovali počínání správce podniku tak, že zablokují stávající účet povinného, jakož případně i účet, který správce podniku pro účel uvedený v § 338k o.s.ř. povinnému zřídil.

III. 6 Střet exekuce přikázáním pohledávky z účtu dle exekučního řádu a výkonu rozhodnutí týmž způsobem dle o.s.ř.

Ohledně vztahu výkonu rozhodnutí dle o.s.ř. a exekuce dle e.ř. je jak v obecné rovině, tak i ve vztahu právě jen k exekuci přikázáním pohledávky z účtu povinného u peněžního ústavu přiléhavé ocitovat ze stanoviska Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Cpjn 200 /2005:

„Řízení o výkon rozhodnutí a exekuční řízení představují procesy vedoucí k nucenému vymožení subjektivních práv, jejichž jednota není popřena subsidiární povahou občanského soudního řádu. Podle § 52 odst. 1 ex. ř. platí, že nestanoví-li tento zákon jinak, použijí se pro exekuční řízení přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu.

Občanský soudní řád má tedy vůči exekučnímu řádu povahu předpisu subsidiárního.

Z poměru předpisu obecného (základního) a subsidiárního plyne, že subsidiární se použije tehdy a jen tehdy, jestliže předpis obecný sám konkrétní úpravu nemá, resp. když určitou situaci,

vlastní upravovaným vztahům, sám nereguluje. Má-li však být současně - v obecné rovině - aplikován občanský soudní řád, musí být výklad exekučního řádu podáván tak, aby s občanským soudním řádem byl navzájem slučitelný. Není účelné, aby jedna a táž právní otázka byla vykládána v řízení o výkon rozhodnutí jinak než v řízení exekučním. Tam, kde exekuční řád (výslovně) na konkrétní otázku neodpovídá, je tím přiléhavé dát přednost úpravě zakotvené v občanském soudním řádu před názorem, že i bez toho je daná úprava exekučního řádu úplná (a použitelnost občanského soudního řádu vyloučena).“

Z uvedeného plyne, že v případě, že proti povinnému je nařízen jednak výkon rozhodnutí přikázáním pohledávky z jeho účtu u peněžního ústavu a jednak exekuce, která má za následek doručení konkrétního exekučního příkazu směřujícího k přikázání téže pohledávky z účtu, nelze hovořit o jakékoli přednosti, kterou by měl jeden druh řízení před druhem jiným.

Usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí a exekuční příkaz nařizující přikázání pohledávky z účtu povinného jsou z hlediska právní síly zcela rovnocenné dokumenty, oba se doručují danému peněžnímu ústavu a ohledně přednosti pohledávek takto vymáhaných i zde platí zásada priority; tedy, je-li nejprve doručen bance povinného exekuční příkaz a teprve v pozdější dny usnesení o nařízení exekuce pro jinou pohledávku jiného oprávněného, má prioritu exekuční příkaz dle pravidel nastavených ustanovením § 309 odst. 2 o.s.ř.

III.7 Odklad a zastavení exekuce postižením pohledávky z účtu a jeho účinky

U tohoto tématu je v prvé řadě se důsledně držet určitého rozdělení pojmů. Je třeba rozlišit odklad vykonatelnosti rozhodnutí (exekučního titulu), odklad výkonu rozhodnutí (exekuce) a zastavení exekuce.

A) Odklad vykonatelnosti rozhodnutí - nejedná se o institut často v praxi vídaný. Lze o něm zásadně uvažovat v souvislosti s rozhodnutím dovolacího soudu o dovolání, byl-li dovolatelem učiněn návrh na odložení vykonatelnosti napadeného rozhodnutí (exekučního titulu) a dále v řízení o zrušení rozhodčího nálezu dle zákona č. 216/1994 Sb., v jehož rámci lze příslušný návrh na odložení vykonatelnosti napadeného rozhodnutí rovněž učinit.

Je-li takovému návrhu vyhověno, znamená to, že by exekuce dle daného rozhodnutí, jež je předmětem dalšího „přezkumu", neměla být vůbec nařízena. Potud je situace jednoduchá. Zároveň platí, že pokud naopak oprávněný z exekučního titulu již stihl podat návrh na exekuci ihned po právní moci daného rozhodnutí (ex. titulu) a exekuční soud tomuto návrhu vyhověl, nemělo by již jiným (byť dovolacím) soudem rozhodnuto o odložení vykonatelnosti, neboť výkon rozhodnutí již byl zahájen. Nicméně v praxi k takové situaci došlo a nejprve byla nařízena exekuce přikázáním pohledávky z účtu a teprve poté bylo rozhodnuto o odložení vykonatelnosti rozhodnutí. Toto odložení vykonatelnosti bylo soudem i povinným prokázáno peněžnímu ústavu, avšak tomu nezbylo než konstatovat, že je vázán předmětným exekučním příkazem a v případě vyrozumění o

právní moci usnesení o nařízení exekuce celou exekuci provést vyplacením z účtu povinného. Odklad vykonatelnosti exekučního titulu poté, co již byla exekuce zahájena totiž nemá žádné právní účinky. Po nařízení exekuce se lze již totiž domáhat jen jejího odkladu dle ust. § 266 (nejde-li o důvod, pro který se lze domáhat jejího zastavení).

B) Odklad exekuce dle ust. § 266 o.s.ř.

Žádá - li povinný, byť po právu, o odklad nařízené exekuce, musí si v prvé řadě ujasnit, co mu případné vyhovění jeho návrhu přinese. U exekuce přikázáním pohledávky z účtu je třeba aplikovat ust. § 308 odst. 1 o.s.ř., podle nějž platí, že bylo-li peněžnímu ústavu doručeno usnesení o odkladu před provedením výkonu rozhodnutí, neprovede peněžní ústav výkon rozhodnutí, dokud mu nebude soudem doručeno vyrozumění, že byl odklad zrušen.

Je třeba upozornit na to, že **usnesení o odkladu** pro účely shora uvedených účinků nemusí být pravomocné, neboť takové usnesení **je** dle ust. § 171 odst. 2 ve spojení s ust. § 254 odst. 1 o.s.ř. **vykonatelné doručením**.

Zároveň je však třeba mít na zřeteli, že účinkem odkladu exekuce je odložení jejího **provedení**; ustanovení § 307 odst. 1 o.s.ř. dává jasnou odpověď na otázku, co je „provedením" míněno: je to „odepsání vymáhané pohledávky a jejího příslušenství z účtu a její vyplacení oprávněnému". Takový je tedy účinek odkladu exekuce - nikoli zrušení blokace účtu povinného a zákazu dispozice s nimi, nýbrž výlučně odklad samotného odepsání těchto prostředků z účtu v rámci provádění

exekuce. Tento aspekt často povinní spouštějí ze zřetele a domáhají se dispozice s účtem v domnění, že povolením odkladu exekuce zanikly účinky blokace jejich účtu. Takový výklad by však mimo jiné znamenal, že odklad exekuce by u tohoto druhu exekuce byl materiálně roven jejímu zastavení.

C) Zastavení exekuce

Zastavení exekuce (výkonu rozhodnutí) má ve vztahu k exekuci na účtu povinného svůj zákonný odraz v ustanovení § 308 odst. 2 o.s.ř. Je-li tedy exekuce zastavena, zanikají účinky jejího nařízení (arestatorium, inhibitorium), avšak až dnem, kdy byl peněžní ústav vedoucí účet povinného vyrozuměn o tom, že usnesení o zastavení exekuce nabylo právní moci.

To mimo jiné znamená, že zastaví-li soud prvního stupně již nařízenou exekuci a doručí usnesení o tom peněžnímu ústavu, nejsou do doby právní moci zastavení tomuto usnesení připisovány žádné právní následky. Jestliže tak v době od obdržení nepravomocného usnesení o zastavení exekuce zašle soud či exekutor zároveň peněžnímu ústavu vyrozumění o tom, že právní moci nabylo naopak usnesení o jejím nařízení, nezbývá peněžnímu ústavu nic jiného, než exekuci dle ust. § 307 provést.

Z tohoto důvodu se někteří povinní uchylují k tomu, že navrhují exekuci zároveň zastavit a zároveň ji odložit, neboť vyhověním oběma návrhům dojde k tomu, že exekuci nelze provést ani ve výše uvedeném „mezitimním" období. Je tomu tak proto, že usnesení o odkladu exekuce, jak výše uvedeno, požívá výhody vykonatelnosti doručením, jež je u obdobných usnesení pravidlem, zatímco u zastavení exekuce stanovil zákonodárce

výslovně v § 308 odst. 2 podmínky jiné, které neznamenají nic jiného, než že usnesení o zastavení exekuce vykonatelné doručením není (je nutno čekat na právní moc, jak výslovně stanoveno).

Z výše uvedeného nelze než dovodit, že odklad exekuce jako takový je u exekuce přikázáním pohledávky z účtu institutem poměrně málo účinným z hlediska povinného, jenž se snaží domoci se opětné dispozice s postiženým účtem u peněžního ústavu - poddlužníka.

Co se zastavení exekuce týče, u něj samozřejmě lze říci, že prospívá povinnému vždy, avšak u exekuce přikázáním pohledávky z účtu je i zde specifické, a to mírně v neprospěch povinného, když zákon stanoví povinnost při odblokování účtu povinného vyčkat nabytí právní moci příslušného rozhodnutí. Tomuto záměru zákonodárce se však s ohledem na ochranu zájmů oprávněného nedá ničeho vytknout.

III.8 Náklady exekuce vymáhané přikázáním pohledávky z účtu

Problematika nákladů exekuce je kupodivu v praxi otázkou poměrně komplikovanou a zejména naprosto nejednotně vykládanou. Jednotliví exekutoři vymáhající dle exekučního řádu postupují při vymáhání nákladů zcela odlišně a jde-li o exekuci přikázáním pohledávky z účtu povinného u peněžního ústavu, je škála možností opravdu nepřeberná.

Jediné, na čem se všechny zúčastněné subjekty shodnou, je patrně okolnost, že exekuce se s odkazem na ust. § 44 odst. 6 písm. e) nařizuje rovněž pro její náklady. Z tohoto axiomu je však rozvíjena řada vzájemně si odporujících konsekvencí. Je totiž třeba vzít v úvahu, že exekuce přikázáním pohledávky z účtu má pevně daná pravidla a zejména fáze: od blokace účtu až po výplatu prostředků z účtu. Těmto fázím však průběh exekučního vymáhání jako takového zcela neodpovídá; je tomu tak zejména proto, že exekutor před definitivním koncem vymáhání nemůže přesně náklady exekuce určit (nad rámec této úvahy je třeba uvést, že je navíc možné, že bude třeba vymáhat i účelně vynaložené náklady oprávněného, vzniklé mu až v průběhu exekuce samotné).

V praxi se tak vyskytují nejčastěji tyto případy:

1) Exekutor v exekučním příkaze, jímž zahájí exekuci přikázáním pohledávky z účtu povinného u peněžního ústavu, uvede, že exekuce je vedena pro vymáhanou pohledávku a náklady ve výši „předběžně" stanovené určitou částkou. Exekutor následně zasílá příkaz k úhradě nákladů exekuce dle ust. § 88 e.ř., avšak kromě povinného jej doručí i peněžnímu ústavu, přičemž požaduje, aby náklady v něm uvedené (které zpravidla neodpovídají výši nákladů určených exekutorem „předběžně") banka z účtu povinného odepsala současně s platbou dle exekučního příkazu (čili dle § 307 o.s.ř. den následující po dni vyrozumění peněžního ústavu o právní moci usnesení o nařízení exekuce.

Tento postup skýtá několik úskalí. Zejména je otázkou, zda určení nákladů v předběžné výši v exekučním příkaze exekutorem

je vůbec v souladu se zákonem. I kdybychom došli k pozitivní odpovědi, a tedy k tomu, že peněžní ústav musí účet povinného blokovat i do výše těchto předběžně určených nákladů, v okamžiku obdržení příkazu k úhradě nákladů exekuce (s uvedením, že je tento příkaz v právní moci), v němž jsou již náklady specifikovány přesně, může dojít k situaci, kdy daná částka přesahuje částku, jež byla na účtu povinného blokována.

Jinými slovy konečné náklady přesahují náklady předběžné. V situaci, kdy na účtu povinného pro konečné náklady není již dost prostředků, popřípadě jej zatěžují další exekuce, je právní osud nevyplacené části nákladů exekuce z hlediska exekuce přikázání pohledávky z účtu velmi obtížně představitelný.

Autor této práce zde zastává názor, že celý postup, při němž se náklady určují přímo v exekučním příkaze, a to předběžně, není zcela v souladu se zákonem. Jde zejména o to, že exekutor má podle zákona určit náklady exekuce ve zvláštním příkaze k úhradě nákladů exekuce, proti kterému jsou přípustné námitky, o nichž rozhoduje soud, jestliže jim exekutor sám nevyhoví. Jinými slovy je v daném institutu zakotvena určitá ochrana povinného proti případné zvůli exekutora, který by náklady určil ve zcela nesprávné (přemrštěné) výši.

Jestliže však exekutor „předběžně" vysloví částku, jež na náklady exekuce připadá, přímo v exekučním příkaze, kterým je postižen účet povinného, jednak těží z toho, že proti tomuto příkazu není opravný prostředek přípustný a dále blokuje účet povinného pro pohledávku, která technicky vzato ještě nevznikla. V této souvislosti nepovažuji za dostačující argument, že exekuce je

nařízena rovněž pro její náklady; z tohoto ustanovení ještě nelze dovodit, že exekutor smí obcházet zákon, jak uvedeno výše.

*2)*Další variantou postupu exekutorů v této věci je doručení exekučního příkazu bance povinného, uvedení předběžných nákladů rovněž přímo v něm, avšak zároveň požadavek na to, aby režim výplaty nákladů exekuce nesdílel osud samotné vymáhané pohledávky - tedy aby peněžní ústav vyplatil pohledávku z účtu povinného dle § 307 o.s.ř., **avšak, aby náklady byly z účtu povinného uhrazeny až poté, co bude peněžní ústav vyrozuměn o tom, že právní moci nabyl příkaz k úhradě nákladů exekuce**, který rovněž bance doručí.

Výše uvedená varianta je patrně více v souladu s principem odlišného režimu vymáhané pohledávky a nákladů exekuce, jak byl nastíněn shora. Přesto však existence „předběžných" nákladů i zde přetrvává a lze vůči ní vznést stejné námitky jako výše uvedené.

3) Třetí z mnoha variant je exekuční příkaz nesoucí ve výroku stran nákladů jen obecnou formulaci, podle níž se exekuce vede též pro její náklady, přičemž exekutor po vyplacení vymáhané pohledávky z účtu povinného nebo po uplynutí zákonné šestiměsíční doby zasílá exekutor bance povinného na vědomí příkaz k úhradě nákladů exekuce s očekáváním, že podle něj banka provede výplatu nákladů z účtu povinného.

Tento postup je však flagrantně nesprávný. Peněžní ústav smí zacházet s účtem klienta bez jeho příkazu jen v případech stanovených zákonem. Jeden z takových případů je též exekuční příkaz nařizující exekuci postižením pohledávky povinného

z jeho účtu. V něm je dle zákona bance uloženo, jak má s účtem povinného naložit, a to až do doby, než bude plnění vymoženo nebo do doby, kdy exekuce postižením účtu jinak skončí. Takové jiné skončení stanoví právě ust. § 307 odst. 3 o.s.ř., v němž je doba exekuce ohraničena dobou 6 měsíců od vyrozumění peněžního ústavu o právní moci usnesení o nařízení exekuce.

Je-li tedy exekuce přikázáním pohledávky z účtu skončena, je ze strany exekutora bezpředmětné zasílat peněžnímu ústavu jakékoli další dokumenty, které navíc svou povahou nejsou způsobilé založit povinnost (a tedy ani možnost) peněžního ústavu cokoli s účtem povinného činit. **Příkaz k úhradě nákladů exekuce je totiž určen povinnému a žádný jiný subjekt nezavazuje**.

Jaký by tedy měl být správný a zákonný postup při vymáhání nákladů exekučního řízení exekutorem? Odpověď bohužel není jednoznačná. Přikláním se k variantě, která patrně nebude exekutory přijata s příznivým ohlasem. Podle mého názoru exekutor při provádění exekuce přikázáním pohledávky z účtu nemůže postupovat jinak než, že po úplném vymožení jistiny a příslušenství (potažmo nákladů předcházejícího - nalézacího řízení) určí náklady exekuce v příkazu k úhradě nákladů exekuce dle § 88 e.ř. a po právní moci tohoto příkazu k úhradě nákladů může vydat nový exekuční příkaz postihující účet povinného, tentokrát výlučně pro účel vymožení nákladů řízení. Tento postup je v souladu s ust. § 87 odst. 4 e.ř., podle nějž exekutor vymůže náklady exekuce, popřípadě náklady oprávněného některým ze způsobů určených k provedení exekuce ukládající zaplacení peněžité částky.

U tohoto postupu po praktické stránce hrozí například to, že než bude účet povinného novým exekučním příkazem zatížen, může dojít k jeho blokaci např. jinými exekutory vymáhajícími jiné pohledávky, které by tak získaly přednostní pořadí.

Nicméně exekutor může náklady řízení vymáhat i jinými způsoby než přikázáním pohledávky z účtu, které mohou k danému cíli vést také velmi účinně.

Exekutor navíc nemusí vymožené plnění převádět ihned oprávněnému, nestanoví-li jeho dohoda s oprávněným něco jiného. To má za následek, že by nárok exekutora na náklady exekuce, mezi něž patří ze zákona rovněž jeho odměna, mohl být v případě nedobytnosti nákladů uspokojen z vymoženého plnění s tím, že by oprávněný sám byl uspokojen pouze částečně.

Uvedené praktické důsledky patrně exekutorům příliš nevyhovují, o čemž svědčí právě to, že k vymožení nákladů používají postupů zcela odlišných, avšak jelikož jde zpravidla o postupy nezákonné, nelze usoudit, že by měly být právní veřejností bez dalšího akceptovány jen proto, že jde o postupy exekutorům výhodné.

III.9 Řešení otázky exekuce postižením pohledávky z účtu při současném zajištění prostředků na účtu dle trestního řádu; postižení peněžité záruky

A) Zajištění prostředků na účtu povinného dle ust. § 79a tr. řádu

Exekuce na účet povinného u banky se může ocitnout (a v praxi také začasté ocitá) ve střetu s institutem zajištění prostředků na účtu obviněného u peněžního ústavu ve smyslu ust. § 79a trestního řádu. Toto ustanovení upravuje tento střet ve svém odstavci druhém tak, že s peněžními prostředky, které zajištění podléhají lze v rámci výkonu rozhodnutí nakládat jen se souhlasem předsedy senátu; v přípravném řízení se souhlasem státního zástupce - souhlasu není třeba, jestliže jde o exekuci ve prospěch státu. Tato dikce zákona na první pohled neskýtá nic záludného, ovšem při bližším pohledu lze nalézt několik poměrně zajímavých bodů.

Zejména je třeba se vyrovnat s otázkou, kdy je exekuce vedena ve prospěch státu. Formulace předmětného ustanovení jako by poněkud zaostávala za soudobou právní normotvorbou. Je zejména sporné, zda za takovou exekuci považovat výlučně takovou, kterou vedou orgány státu (správce daně, správa soc. zabezpečení apod.), anebo, zda lze uvažovat o jakékoli jiné exekuci, která se příjmů státu jen dotýká - zde může jít o rozpočtové a příspěvkové organizace zřizované zákonem a napojené na státní rozpočet apod. Podle mého názoru zákon je formulován natolik úzce, že jiný než restriktivní výklad v úvahu nepřipadá a i z hlediska účelu zajištění prostředků na účtu obviněného bude na místě výjimku ze souhlasu orgánů činných v trestním řízení připustit výlučně u exekucí vedených přímo pro stát (orgány státu). Ohledně jednání státu a jeho orgánů dává poměrně jasné vodítko zákon č. 219/2000 Sb. o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.

Naproti tomu exekuce ve prospěch obcí a jiných územně samosprávných celků jsou nepochybně z daného rámce vyňaty a bude u nich třeba žádat souhlas uvedených orgánů činných v trestním řízení obdobně jako je tomu u exekuce ve prospěch subjektu práva soukromého.

Na tomto místě je však také třeba učinit malý exkurs do trestního práva procesního. Do novelizace trestního řádu účinné od 1.7. 2006 ustanovení § 79a tr. řádu nikterak neřešilo, jaký osud z hlediska zajištění stíhá ty prostředky, na něž se zajištění v době rozhodnutí o něm nevztahovalo; jinými slovy, zda prostředky na účet docházející a přesahující tak celkovou částkou sumu zajištění rovněž spadají pod režim takového zajištění a je tedy ohledně nich třeba žádat o souhlas s výkonem rozhodnutí (exekucí), anebo zda lze o prostředky, které se zajištění vymykají a ohledně nichž je možno exekuci bez dalšího provést.

Od 1.7. 2006 tato otázka odpadá, neboť trestní řád zpřesnil některé formulace týkající se zajištění. Orgán činný v trestním řízení tak při vydání příslušného usnesení může rozhodnout o tom, že se zajištění vztahuje i na peněžní prostředky došlé na účet obviněného následně, a to včetně příslušenství těchto prostředků (zde má zákon patrně na mysli úroky přirůstající ke kreditnímu zůstatku na účtu na základě smlouvy o vedení účtu).

B) Zajištění majetku pro nárok poškozeného dle 47 tr.ř.

Exekuce na účet povinného se rovněž může ocitnout ve střetu se zajištěním majetku povinného, jako obviněného v trestním řízení ve smyslu ust. § 47 trestního řádu. Dle tohoto ustanovení může na návrh poškozeného státní zástupce a v jiném, než přípravném

řízení, soud o zajištění majetku obviněného k ochraně nároku poškozeného.

Z hlediska peněžního ústavu je třeba vzít v úvahu, že odst. 7 § 47 tr. řádu stanoví, že s majetkem obviněného, na než se toto zajištění vztahuje, lze nakládat jen s předchozím souhlasem soudu, případně státního zástupce. Tato zásada, stejně jako v případě zajištění dle § 79a tr. řádu, neplatí, jestliže jde o výkon rozhodnutí prováděný k uspokojení pohledávky státu. O této formulaci platí nepochybně vše, co bylo řečeno výše, avšak u tohoto zajištění je třeba podrobněji prozkoumat, co vlastně zákonodárce zamýšlí, co po bance jako dlužníku obviněného (a zároveň povinného v exekuci) žádá.

Na rozdíl od ustanovení § 79a tr.ř. se zajištění majetku k uspokojení nároku poškozeného bez dalšího nemusí doručovat peněžnímu ústavu vedoucímu účet obviněného; bez tohoto doručení by však účelu zajištění nemohlo být dosaženo. V praxi tedy orgány činné v trestním řízení usnesení o zajištění majetku bankám doručují, avšak tato usnesení nemají náležitosti stanovené v ust. § 79a tr. řádu, mj. proto, že to trestní řád ani nepožaduje. Nicméně tato praxe vzbuzuje mnohé pochybnosti, zejména v tom směru, zda je banka, jako subjekt, kterému zákon neukládá v souvislosti se zajištěním dle ust. § 47 tr. řádu žádné povinnosti, oprávněna a zároveň povinna s účtem obviněného jakkoli nakládat. **To má samozřejmě také vliv i na závěr o tom, zda je účet obviněného tímto zajištěním vůbec dotčen a zda tedy je dána překážka exekuce na jeho účet** pro jinou pohledávku, než pohledávku státu.

Tyto otázky sice nemají jednoznačnou odpověď, ale určitým vodítkem je okolnost, zda je v usnesení, kterým se majetek obviněného zajišťuje, uvedena částka, pro níž se má zajištění provést. V praxi se bohužel o takové případy nejedná a dlužník obviněného obdrží pouze obecné usnesení o tom, že se zajišťuje veškerý majetek povinného. Extenzivní výklad by mohl svědčit pro to, že by takto měly být zajištěný veškeré prostředky na všech účtech obviněného. I kdybychom tomuto výkladu přisvědčili, vždy zůstává ještě jedna, neméně důležitá otázka k zodpovězení. Peněžnímu ústavu vedoucímu účet obviněného totiž v usnesení o zajištění majetku obviněného není v zásadě nikdy uložena žádná povinnost. Usnesení je mu doručeno a orgány činné v trestním řízení předpokládají, že peněžní ústav bez dalšího prostředky zajistí či zablokuje. Toto očekávání však není podle mého názoru v souladu se zákonem a skutečnost, že k blokaci zpravidla dochází, lze přičítat spíše opatrnosti peněžních ústavů ve vztahu k případným postihům ze strany trestních orgánů a obav z možné publicity, než tomu, že banky plní pouze povinnost jim uložené.

Obchodní zákoník totiž jednoznačně stanoví, že s prostředky na účtu smí nakládat pouze majitel účtu, případně osoba jím zmocněná. Tento princip soudy i finanční arbitr ČR vykládají tak, že kdykoli se prokáže, že s účtem u banky nakládala osoba od majitele odlišná, a to bez jeho vědomí, je banka povinna prostředky na účet majiteli vrátit.[4] Neexistují-li zde liberační důvody, je odpovědnost peněžního ústavu za pohyby s prostředky na účtu jeho klienta objektivní.

[4] Viz ust. § 710 Obch. zákoníku v platném znění a judikatura k němu

Platí tedy, že s účtem nakládá jeho majitel, osoby jím zmocněné, anebo je s prostředky na účtu nakládáno v souladu se zvláštními předpisy i bez jeho souhlasu. Mezi takové předpisy samozřejmě patří právě občanský soudní řád (z hlediska ustanovení o exekuci na účtu; je možno vztáhnout i na problematiku předběžného opatření), zákon o bankách (institut opravného zúčtování) a také trestní řád, jak uvedeno výše, nepochybně jde zejména o ustanovení § 79a tr. řádu, které přesně stanoví postup orgánů činných v trestním řízení, na něž je postup peněžního ústavu navázán.

Jelikož z povahy věci plyne, že banka jinak, než v souladu se zákonem postupovat nesmí, je na místě se zamyslet nad tím, zda je oprávněna s prostředky na účtu svého klienta nakládat, popřípadě znemožnit klientovi takové nakládání, aniž by ji k tomu zvláštní právní předpis opravňoval. Takový předpis by měl buď spojit s doručením usnesení dle § 47 tr. ř. bance ty účinky, které má doručení o zajištění dle ust. § 79a tr. řádu, anebo by měl umožnit státnímu orgánu určité konání bance nařídit. V praxi je ovšem bankám takové usnesení doručováno bez jakékoli provázanosti s dalšími úkony a peněžnímu ústavu nic nařízeno není (v tomto smyslu se nelze podivovat, neboť orgány činné v trestním řízení takovou pravomoc zjevně dánu nemají a nemohou meze svých pravomocí výkladem rozšiřovat - viz zásada enumerativnosti státních pretenzí).

Blokace účtu klienta na základě takovéhoto doručení je víceméně výsledkem určité úvahy banky spíše z hlediska jiných než právních rizik daného počínání. Z této úvahy pak plyne i otázka, zda usnesení orgánu činného v trestním řízení, které podle práva

nemá (či je o tom pochybnost) účinky pro banku vedoucí účet obviněného, který je v jiné věci zároveň povinným, zakládá jakoukoli překážku exekuce pro pohledávku kteréhokoli subjektu.

Odpovíme-li na otázku vázanosti banky „trestním" usnesením záporně, nezbývá, než usoudit, že zde taková překážka není a exekuci provést standardním zákonným postupem.

Ostatně analogií této úvahy je i praxe spojená s vydáváním předběžných opatření dle ust. § 74 a násl. o.s.ř. Ust. § 76 odst. 2 o.s.ř. stanovící, že jinému, než účastníku řízení lze uložit povinnost jen tehdy, lze - li to na něm spravedlivě požadovat, je aplikováno právě na případy, kdy se účastník řízení domáhá zákazu dispozice s prostředky na účtu druhému účastníku. Je-li takové předběžné opatření vydáno, aniž bylo požadováno, a tím méně pak rozhodnuto o tom, že by daná banka měla zakázáno určitou dispozici určité osobě umožnit (to jistě po peněžním ústavu spravedlivě požadovat lze), pak banka dispozici takového účastníka zabránit nemůže a nesmí, byť by jí kupříkladu usnesení zapovídající dispozici s prostředky jejímu klientovi bylo soudem i tak doručeno (jak je v praxi poměrně obvyklé).

Obecně se ke vztahu výše uvedeného zajištění dle trestního řádu a povinnosti peněžního ústavu provádět exekuci vyjádřil Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku sp. zn. 20 Cdo 1662/2005:

„Nespornou a všeobecně akceptovanou limitou demokratického právního státu je tzv. maxima vnitřní nerozpornosti a konzistentnosti právního řádu, plynoucí z článku 1 Ústavy ČR. Důsledkem této zásady je pak všeobecně přijímaný závěr, že akceptace povinnosti uložené právní normou (v tomto případě trestním řádem) nemůže zároveň - bez dalšího - potenciálně zakládat

porušení povinnosti (a tedy případně vznik odpovědnostního vztahu) zakotvené v právní normě jiné (v tomto případě reglementované občanským soudním řádem). V předmětné věci byla žalovaná povinna respektovat usnesení Obvodní státní zástupkyně pro Prahu 2, které jakékoliv dispozice s finančními prostředky deponovanými na předmětném účtu v souladu s ustanovením § 47 tr. ř. znemožnilo, přičemž není podstatnou skutečnost, že předmětný zajišťovací institut není titulem exekučním z pohledu civilněprávního. V této souvislosti je také možno připomenout argumentaci soudu I. stupně, podle které odstranění části majetku (zajištěných peněžních prostředků na bankovním účtu), který patří k majetku zajištěného postupem předpokládaným § 47 tr. ř., a to ještě před zrušením tohoto zajištění, by mohlo připouštět možnost po formální stránce posuzovat jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. a) zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona ve znění pozdějších předpisů (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 31. července 1984, sp. zn. 7 Tz 10/84, publikované ve Sb. r. tr. za rok 1984, poř. č. 40, str. 376). Akceptace názoru dovolatele by proto mohla vyústit v nepředpokládané a nechtěné a těžko řešitelné právní důsledky."

C) Zajištění majetku pro případ uložení trestu propadnutí majetku dle 347 tr.ř.

Otázka zajištění majetku pro případ uložení trestu propadnutí majetku již pro tuto práci není natolik přínosná, neboť zákonodárce v zásadě její režim podřadil pod režim zajištění majetku obviněného pro účel náhrady škody dle § 47 tr. ř. Tento odkaz se nachází v ust. § 348 odst. 2 tr. řádu a z uvedeného plyne, že závěry vyslovené výše by měly být aplikovány také na účinky rozhodnutí o tomto druhu zajištění.

D) Exkurs k postižení peněžité záruky složené dle trestního řádu

V rozsudku Nejvyššího soudu ČR spisové značky 20 Cdo 470/2004 byla řešena velice zajímavá otázka spočívající v nároku oprávněného postihnout (nechat postihnout) peněžitou záruku složenou ve smyslu ustanovení § 73a odst. 1 trestního řádu účinného do 31. 12. 2001, jenž stanovil, že je-li dán důvod vazby uvedený v § 67 písm. a) nebo c), může soud a v přípravném řízení soudce ponechat obviněného na svobodě nebo ho propustit na svobodu též tehdy, jestliže přijme složenou peněžitou záruku, jejíž výši určil. Se souhlasem obviněného může peněžitou záruku složit i jiná osoba, musí však být před jejím přijetím seznámena s podstatou obvinění a se skutečnostmi, v nichž je shledáván důvod vazby. Podle příslušných ustanovení trestního řádu soud v určitých případech rozhodne o tom, že peněžitá záruka propadá státu a v některých případech naopak rozhodne o tom, že se vrací obviněnému. Obviněný tedy v určitý okamžik může stanout v situaci věřitele státu, pokud jde o pohledávku z titulu vrácení peněžité záruky.

V daném případě skutečně došlo k tomu, že příslušný soud rozhodl o navrácení peněžité záruky obviněnému. Vůči obviněnému však byla zároveň i daňová exekuce, v jejímž rámci došlo k přikázání jiné pohledávky ve prospěch oprávněného správce daně. Nejvyšší situaci skutkovou situaci a právní posouzení shrnul takto:

„Podle § 312 odst. 1 o.s.ř. výkon rozhodnutí přikázáním jiné peněžité pohledávky povinného než pohledávky z účtu u peněžního ústavu nebo nároku uvedeného v § 299 lze nařídit i v případě, že pohledávka povinného se stane splatnou teprve v budoucnu, jakož i v případě, že povinnému budou dílčí pohledávky z téhož

právního důvodu v budoucnu postupně vznikat.

Pohledávkou, která může být užita k uspokojení práva z exekučního titulu ukládajícího zaplacení peněžité částky, občanský soudní řád rozumí mimo jiné právo (nárok) povinného vůči třetí osobě za zaplacení (vyplacení) určité peněžité částky. Výkonem rozhodnutí přikázáním jiné peněžité pohledávky lze postihnout pohledávku, kterou má povinný vůči svému dlužníkovi, jejímž předmětem je peněžité plnění, přičemž tato jiná pohledávka se může opírat o soukromoprávní nebo veřejnoprávní vztahy a může mít svůj původ v hmotném nebo jen procesním právu. ***Vždy však musí jít o pohledávku existentní, tj. takovou, která existuje ke dni nařízení výkonu rozhodnutí; její splatnost ovšem může nastat i později.***

Peněžitá záruka podle § 73a trestního řádu představuje opatření, kterým lze nahradit vazbu; ***obviněný nebo třetí osoba, která za obviněného peněžitou záruku složila, má právo (nárok) na její vrácení teprve poté, co pominou důvody, které k jejímu přijetí vedly*** *(nepomine-li vazební důvod, vzniká obviněnému, resp. již odsouzenému právo na vrácení peněžité záruky při odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejpozději nástupem výkonu trestu a při uložení peněžitého trestu jeho zaplacením).* ***Z uvedeného vyplývá, že obviněnému, resp. třetí osobě vzniká pohledávka vůči státu resp. soudu (ve smyslu § 321 odst. 1 o.s.ř.) mající svůj základ v procesním právu trestním až okamžikem právní moci rozhodnutí, kterým soud o zrušení peněžité záruky rozhodne. Jiný výklad by byl v rozporu s účelem institutu peněžité záruky.***"

V posuzovaném případě trestní soud – v postavení orgánu státu – sice obdržel exekuční příkaz správce daně, avšak tento příkaz

obdržel v době, kdy žádný nárok obviněného vůči státu nevznikl, ani nebylo zřejmé, zda vůbec vznikne; z tohoto důvodu dovodil Nejvyšší soud, že na oprávněného nemohlo přejít právo obviněného na výplatu těchto prostředků a zamítl tak poddlužnickou žalobu podanou příslušným finančním úřadem.

Jakkoli uvedený judikát nedopadá přímo do sféry exekucí přikázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu, je po stránce řešení střetu různých, často i veřejnoprávních omezení exekuce, velmi instruktivní a lze vypozorovat určité tendence analogického rozhodování dovolacího soudu v oblasti exekucí přikázáním pohledávek z účtů povinných u peněžních ústavů.

III.10 Exekuce postižením termínovaného či obdobného účtu u banky

Důvodem pro zvláštní zmínku o exekučním postižení terminovaného (obdobného) účtu povinného o banky je ta skutečnost, že takováto exekuce je podřízena poněkud jinému režimu než exekuce na běžný účet. Aplikuje se zde totiž ustanovení § 307 odst. 2 o.s.ř., podle nějž platí, že není-li pohledávka povinného ve dni následujícím po doručení vyrozumění peněžnímu ústavu dle § 306 o.s.ř. ještě splatná, provede peněžní ústav exekuci ve dni, který následuje po její splatnosti. Exekuce se provede, byť by jejím výsledkem bylo jen parciální uspokojení oprávněného.

Na tomto místě je třeba si položit otázku, jak postupovat v případě, je-li peněžnímu ústavu doručeno vyrozumění dle § 305

o.s.ř., uplyne šestiměsíční období dle ust. § 306 odst. 1 o.s.ř., avšak v jeho průběhu se pohledávka povinného splatnou nestala. (K těmto případům hojně dochází, neboť povinný může mít sjednáno kupříkladu pětileté období jako termín splatnosti jeho termínovaného účtu – prostředků na něm a exekutor či soud se nemusí „trefit" do období, v němž splatnost dle smlouvy nastává). Jakkoli se v těchto případech může zdát, že práva oprávněného jsou krácena, nezbývá, než respektovat jednoznačnou dikci zákona, který stanoví šestiměsíční lhůtu jako lhůtu nepřekročitelnou – okolnost, že splatnost přikázané pohledávky nastala až po jejím skončení nemá na skončení exekuce na účtu žádného vlivu. Lze samozřejmě uvažovat o tom, že jednu a tutéž pohledávku povinného z termínovaného účtu je možné postihnout i opakovaně; tento postup však nemusí být vždy efektivní zejména vzhledem k tomu, že exekuce takto znovu nařizovaná si nezachovává své původní pořadí a může být snadno předstižena exekucemi ve prospěch jiných pohledávek, jež jsou doručeny peněžnímu ústavu dříve.

Z jiných hledisek se nedá usoudit, že by exekuce přikázáním pohledávky z termínovaného či obdobného účtu, u nějž může být splatnost pohledávky stanovena rozdílně oproti běžnému účtu, vykazovala zásadně odlišné znaky.

III.11 Pohledávky nepodléhající exekuci z pohledu exekuce přikázáním pohledávky z účtu

Pohledávkami, které nepodléhají výkonu rozhodnutí/exekuci míní zákonodárce pohledávky druhově určené, které uvádí v § 317 o.s.ř. Již ze systematického zařazení tohoto ustanovení (oddíl přikázání jiných peněžitých pohledávek) je zřejmé, že souvislost s přikázáním pohledávky z účtu je pouze zprostředkovaná. Nicméně přesto lze konstatovat, že se v praxi vyskytují určité pochyby o jeho aplikovatelnosti rovněž na exekuci postižením účtu povinného u banky. Peněžní ústavy jsou nezřídka dotazováni povinnými, proč byl zatížen jejich účet exekucí, když na něm jsou prostředky, které zákon v ust. § 317 o.s.ř. uvádí (tj. prostředky z určitého pojistného plnění či výslovně uvedených veřejných dávek sociální povahy). Na tyto dotazy je v prvé řadě odpovědět tak, že peněžní ústav není oprávněn jakkoli rozhodovat o vyloučení určitých prostředků z exekuce, neboť je vázán příkazy exekutora, případně soudu (ovšem o excesu ze zákonných pravomocí a jejich následcích viz kapitola „Exces exekutora").

Mimoto je však třeba poznamenat, že ani v případě, obrátí-li se povinný na soud, případně exekutora s žádostí o vyloučení určitých prostředků z exekuce na účet z důvodu aplikace ust.

§ 317 o.s.ř., nemělo by jeho žádosti být bez dalšího vyhověno.
Jak řečeno v kapitole pojednávající o nezákonném postihování účtu manžela povinného exekucí, je exekuce přikázáním pohledávky z účtu exekucí sui generis a nelze uvažovat o tom, že by byla zkoumána povaha prostředků na účtu povinného, popřípadě byl postižen účet jiné osoby z důvodu domněnky, že se na něm nacházejí „prostředky povinného". Předmětem

exekuce je totiž **pohledávka povinného**, nikoli určité prostředky na jeho účtu.

V praxi se přesto stává, že soudy I. stupně k návrhu povinného vyloučí určité prostředky z exekuce na účet, a to z důvodu aplikace § 317 o.s.ř. Podle mého názoru je daný postup nezákonný a příčí se ustálené rozhodovací praxi dovolacího soudu v obdobných věcech.

V této souvislosti stojí patrně za zmínku i drobný exkurs k ustanovení § 310 o.s.ř. stanovícímu, že *„Předpisy vylučující nebo omezující použití pohledávek z účtu u peněžního ústavu k jinému než stanovenému účelu nejsou dotčeny ustanoveními o přikázání pohledávky z účtu u peněžního ústavu."* Toto ustanovení má v praktické aplikaci patrně ještě menší četnost než citované ustanovení § 317 o.s.ř., nicméně i zde byly zaznamenány přinejmenším sporné situace. Tak např. zákon č, 202/1990 Sb. „O loteriích" stanoví povinnost provozovatele loterie složit jistotu na účet u banky, přičemž s touto jistotou nemůže nadále sám nakládat. V případě, že na účet provozovatele je zahájena exekuce, je jistě možné se ze strany povinného domáhat zastavení exekuce či výkonu rozhodnutí ve smyslu ust. § 268 o.s.ř., přičemž jako důvod může uvádět, že zvláštní zákon stanoví určitou účelovou vázanost těchto postižených prostředků. Aniž bychom jakkoli mohli předjímat případné rozhodnutí exekučního soudu, není podle autora této práce na místě, aby peněžní ústav sám do prováděné exekuce jakkoli bez dalšího zasahoval či se snažil autoritativně určit, zda je možné exekuci provést či nikoli. Je-li peněžní ústav vázán

závazným aktem orgánu veřejné moci, zásadně mu nepřísluší jej v žádném směru přezkoumávat.

Na okraj této úvahy však lze poznamenat, že v případě jistoty skládané na základě zákona o loteriích, se vůbec o překážku ve smyslu ust. § 310 o.s.ř. jednat nemusí, neboť je rovněž sporné, zda jde o jakoukoli „účelovou vázanost", kterou lze spatřovat například v účelově určené dotaci podle veřejnoprávních předpisů.

III.12 Exekuce na vklady povinného u peněžního ústavu

Exekuce na vklad povinného u peněžního ústavu představuje další okruh právních otázek příbuzných probíranému tématu. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že při exekuci na tyto majetkové hodnoty není možné pracovat s instituty jako arestatorium a inhibitorium tak, jak je známe z oblasti exekuce na pohledávku z účtu, neboť vklady povinného u peněžního ústavu jsou svou povahou od právního vztahu založeného smlouvou o zřízení a vedení běžného účtu dosti odlišné, a to bez ohledu na to, zda se vkladový vztah zakládá na právní úpravě obchodního či občanského zákoníku (obě formy dnes v praxi stále existují; zdá se však, že vkladové vztahy dle občanského zákoníku jsou píše na ústupu oblíbenosti peněžních ústavů a jejich klientů).

V každém případě je nutno v souvislosti se zásadou, že exekuci lze provádět jen způsobem v zákoně výslovně stanoveným, že zákonodárce nezakotvil do právního řádu specifickou formu

exekuce, která by byla zaměřena na vklady povinného u peněžního ústavu. Místo toho vcelku logicky v ustanovení § 334 o.s.ř. stanoví, že vkladní knížky, vkladní listy a jiné formy vkladů, jejichž předložení je třeba k uplatnění práva, se sepíší jako jiné movité věci, avšak odevzdají se vždy soudu (exekutorovi, jde-li o exekuci dle e.ř.). Vkladní knížku nebo jí obdobnou jinou formu vkladu předloží soud peněžnímu ústavu a vybere z ní částku, na kterou má povinný právo. Z uvedeného postupu však plyne několik úskalí, zejména to, spočívající ve skutečnosti, že exekutor či soud provádějící exekuci prodejem movitých věcí zjistí skutečnosti svědčící o tom, že povinný má existující vkladový vztah k peněžnímu ústavu a na jeho základě tamtéž uložené majetkové hodnoty, avšak z praktických důvodů se mu nepodaří listinu, jejíhož předložení je k výplatě třeba, sepsat nebo zajistit. Zejména exekutoři si v takovém případě „pomáhají" vydáváním různých usnesením nařizujících peněžnímu ústavu plnit bez dalšího přímo exekutorovi ve prospěch exekuce. Tento postup je však flagrantně nezákonný, když tímto způsobem exekutor nastoluje způsob exekuce v zákoně neuvedený. Jedinou zákonnou cestou v případě, je-li známo, že existuje vkladový vztah, avšak neexistuje již konkrétní listina, jejíhož předložení pro jeho realizaci je třeba (ať už jde o vkladní knížky, tzv. „karty" konta či jiné listiny) je navržení umoření dané listiny, přičemž k takovému návrhu a tedy i k účastenství na umořovacím řízení je legitimován každý, kdo má na umoření právní zájem – v daném případě jde podle mého názoru vždy o oprávněného v daném exekučním řízení.

Jinou otázkou je, že umořovací řízení není zjevně nástrojem, který by probíhající exekuci napomohl rychleji nasměrovat

k úspěšnému konci, avšak to rozhodně nemůže být omluvou pro nezákonné praktiky vedoucí k poškozování práv účastníků exekučního řízení či jiných osob.

III.13 Exekuce na účtu povinného a její vztah k úmrtí povinného

Jakkoli je zřejmé, že úmrtí povinného – fyzické osoby - je právní skutečností, s níž právní předpisy spojují vznik, změnu či zánik souvisejících práv a povinností, je na místě si ujasnit, jaká je role poddlužníka – peněžního ústavu, jestliže je s touto situací konfrontován jako první. Tato situace je poměrně častá, protože povinní – klienti peněžního ústavu nezřídka udržují podstatně intenzivnější vztahy se svou bankou, než svými věřiteli či exekutorem (případně soudem vedoucím výkon rozhodnutí). Jaké jsou tedy typické situace, s nimiž se poddlužník musí při úmrtí svého klienta vypořádat?

1) Peněžní ústav již ví, že jeho klient, povinný, zemřel, a poté je doručen exekuční příkaz či usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí postihující pohledávku povinného. V takovém případě je situace poměrně zjevná: jelikož okamžikem smrti povinného – zůstavitele – přecházejí jeho práva a povinnosti na dědice (je-li jich), nemůže být tedy splněna základní podmínka pro provedení exekuce – touto podmínkou je existence účtu povinného. Otázka evidence peněžního ústavu je nerozhodná; i když peněžní ústav případně vede stále účet na jméno povinného, z platného práva

jednoznačně plyne, že pohledávka na výplatu prostředků z účtu již nesvědčí povinnému, nýbrž jeho právním nástupcům.

Postup poddlužníka v tomto případě by tedy měl být omezen na vyrozumění soudu (exekutora apod.) v tom směru, že z důvodu úmrtí povinného není možné exekuci provést ani účet pro tento účel blokovat. Je pak na oprávněném, aby vyčkal výsledků dědického řízení (do něhož ostatně může svou pohledávku za zůstavitelem přihlásit) a případně svou pohledávku vymáhal po dědicích povinného (pochopitelně, tato možnost může být v určitých případech právními předpisy výslovně vyloučena, jako je tomu kupříkladu v případě některých pracovněprávních pohledávek zaměstnavatele vůči zaměstnanci).

2) Obdobný by měl být postup poddlužníka, jestliže se o smrti svého klienta – povinného – dozví poté, co byl jeho účet již exekučně postižen (a k této právní skutečnosti také po tomto okamžiku dojde), avšak před tím, než nabude právní moci usnesení o nařízení exekuce, jakožto předpoklad k jejímu provedení – tedy odepsání prostředků z účtu povinného. Rovněž zde se uplatní právní závěry uvedené výše a tato exekuce nemůže být s úspěchem provedena. V této souvislosti je na místě zmínit zcela nezákonnou praxi soudních exekutorů, kteří se někdy pokoušejí „obejít" zákonné limity tak, že ještě před vyřešením otázky, která osoba nabyla pohledávku za daným peněžním ústavem v dědickém řízení, sami postihují tentýž účet již zemřelého povinného ještě jednou, avšak za povinného označují osobu, o níž sami učiní „předběžný" závěr, že je dědicem povinného, co do vymáhané povinnosti. Tento postup je natolik

flagrantně nezákonný, že pokud je autorovi známo, peněžní ústavy

jednotně odmítají takové exekuční příkazy provádět a respektovat s ohledem na jednoduchý právní závěr, podle nějž se ve skutečnosti nejedná o účet povinného, tedy osoby, vůči níž byla exekuce nařízena.

3) Situace, v níž peněžní ústav teprve po provedení exekuce (tedy poté, co usnesení o nařízení exekuce nabude právní moci) shledá, povinný zemřel, se v praxi rovněž vyskytuje, avšak její důsledky jsou nejasné. Na straně peněžního ústavu patrně nelze shledat jakékoli pochybení; je však otázkou, zda by nebyl dán důvod k určité revizi vypořádání mezi zainteresovanými subjekty (oprávněný, dědic povinného atd.). Tato otázka však svou komplexitou přesahuje rámec této kapitoly.

Závěrem této kapitoly je možno jen připomenout jeden zajímavý rozdíl v úpravě exekuce dle exekučního řádu a výkonu rozhodnutí dle o.s.ř. Zatímco dle exekučního řádu lze v exekuci pokračovat jen v případě, že dojde k právnímu nástupnictví na straně oprávněného (které je třeba řádně doložit), o.s.ř. připouští takové nástupnictví na obou stranách vykonávacího řízení. Důvod této diskrepance není zcela zřejmý a bezesporu znamená určitou komplikaci pro oprávněného v případě exekuce dle exekučního řádu.

III.14 Vztah exekuce na účtu povinného a předběžného opatření dle o.s.ř.

V praxi se sice peněžní ústavy setkávají s předběžnými opatřeními týkajícími se jejich klientů, avšak zřídkakdy má tato situace vliv na nařízenou exekuci postihující účet klienta – povinného. Drtivá většina nařízených předběžných opatření totiž obsahuje zákaz směřovaný klientu, jehož podstatou je zamezení možnosti dispozic s jeho účtem u peněžního ústavu. Někteří navrhovatelé nadto bohužel opomíjejí skutečnost, že navrhnou-li toliko vydání předběžného opatření zamezující dispozici s účtem na straně žalovaného (klienta peněžního ústavu) a opominou přitom navrhnout, aby zákaz provádění klientských dispozici byl uložen rovněž peněžnímu ústavu (ačkoli takový postup je bezpochyby na základě ustanovení § 76 odst. 2 o.s.ř, možný a rovněž využívaný), nelze se pak divit, jestliže k dispozici s účtem následně reálně dojde jen proto, že se klient nezdráhá porušit nařízení soudu a peněžní ústav o tomto opatření neví, neboť mu nebylo doručeno. V praxi se rovněž stává, že peněžnímu ústavu je doručen soudem, anebo ještě častěji navrhovatelem, stejnopis předběžného opatření, které však rovněž obsahuje toliko zákaz dispozic adresovaný klientovi dané banky. I v takovém případě peněžní ústavy postupují téměř bezvýjimečně tak, že dispozici klientům případně umožní, neboť jejich vlastní povinnosti plynoucí ze smlouvy o běžném (jiném) účtu nejsou dotčeny rozhodnutím určeným naprosto jiné osobě. Alespoň taková je zkušenost autora tohoto pojednání, přestože o správnosti tohoto výkladu lze bezpochyby vést spory.

Zajímavou otázkou je bezesporu rovněž problém, jak vyřešit ty dispozice klienta s účtem, které učinil ještě před nařízením předběžného opatření, resp. před jeho doručením bance. Jde-li

kupříkladu o trvalé příkazy k tíži účtu anebo příkazy jednotlivé, avšak zadané před vydáním předběžného opatření, ocitá se peněžní ústav v situaci, kdy musí posoudit, zda v duchu předběžného opatření pozastavit veškeré transakce povinného, ať byly již učiněny kdykoli, anebo naopak striktně oddělit časový okamžik doručení předběžného opatření od všeho, co mu předcházelo a dříve zadané transakce provést. Odpověď na tuto otázku rozhodně není jednoznačná, avšak podle mého mínění, obsahuje-li předběžné opatření výrok typu *„Peněžnímu ústavu XY, a.s. se zakazuje provádět jakékoli dispozice žalovaného s účtem č. XYZ...,"*, je na místě jak jazykovým, tak i teleologickým výkladem dojít k závěru, že nepřípustné je provádět veškeré transakce zadané klientem banky, ať již byly učiněny kdykoli.

Pro účel této práce je však stěžejní ten poznatek, že je-li zahájena exekuce přikázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu a následně je tomuto ústavu doručeno navíc i předběžné opatření zakazující provádění dispozic s účtem ze strany klienta, nebrání tato okolnost provedení exekuce následným odepsáním vymáhané pohledávky z účtu povinného. Je tomu tak proto, že povinnost provést tímto způsobem exekuci nevyplývá pro peněžní ústav z jakékoli dispozice povinného, nýbrž výlučně ze zákona ve spojitosti s rozhodnutím orgánu veřejné moci (soudu, jde-li o usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí, popřípadě exekutora, jde-li o exekuční příkaz). Z uvedeného plyne, že vztah předběžného opatření a exekuce postihující jeden a týž účet povinného u peněžního ústavu bývá jen málokdy „konfliktní" a nevyžaduje extrémně hlubokou právní analýzu.

III.15 Vztah insolvenčního řízení k exekuci na účet povinného

Další, velmi podstatnou kapitolou vztahu mezi exekucí přikázáním pohledávky povinného z účtu u peněžního ústavu a „vnějším" právním světem, je otázka korelace probíhajícího konkursního či insolvenčního řízení pro účel posouzení, zda a jak dále postupovat v exekuci.

Ačkoli dnem 1.1. 2008 vstoupil v platnost nový zákon č.. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) ve znění pozdějších předpisů, v praxi bude ještě řada řízení týkající se úpadku jednotlivých subjektů probíhat podle zákona č. 328/1991 Sb. O konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, a to vzhledem k přechodným ustanovením nové právní úpravy a rovněž k tomu, že průměrná délka konkursního řízení činí několik let.

V této souvislosti je tedy vhodné probrat některé souvztažnosti mezi předmětným způsobem exekuce a konkursního řízení podle „staré" právní úpravy.

V prvé řadě je na místě zhodnotit, jaké účinky má prohlášení konkursu na probíhající exekuční řízení přikázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu. Zákonná úprava je v tomto bodě kusá, avšak poměrně jasná. Podle ustanovení § 14 odst. 1 písm. e/ Zákona o konkursu a vyrovnání („ZKV") má prohlášení konkursu i ten účinek, že ode dne prohlášení konkursu nelze provést výkon rozhodnutí (exekuci) postihující majetek patřící do podstaty.

Ustanovení § 312 odst. 1 o. s. ř. sice stanoví, že výkon rozhodnutí přikázáním jiné peněžité pohledávky než pohledávky z účtu peněžního ústavu se provede zákazem výplaty pohledávky povinnému, nicméně provedení výkonu rozhodnutí je ukončeno teprve výplatou pohledávky oprávněnému namísto povinnému (§ 314 o. s. ř.). Za této situace je více než zřejmé, že v okamžiku prohlášení konkursu není dlužník povinného (peněžní ústav) oprávněn dokončit provedení exekuce výplatou prostředků oprávněnému (či na účet exekutora), a to ani v případě, že by k tomu nastaly podmínky dle příslušných ustanovení občanského soudního řádu.

V judikátu Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Odo 364/2001 ze dne 27. 6. 2002 řešil dovolací soud situaci, kdy poddlužník (nikoli peněžní ústav, neboť šlo o tzv. „jinou pohledávku" ve smyslu o.s.ř.) k provedení exekuce po prohlášení konkursu přesto přikročil, a to k výzvě exekučního soudu (toto téma bude v tomto ohledu dále zmíněno v kapitole zabývající se excesy z řádného průběhu exekuce). V posuzovaném případě tedy poddlužník vyplatil prostředky oprávněnému a následně byla podána žaloba správcem konkursní podstaty vůči tomuto oprávněnému z exekučního řízení, přičemž správce konkursní podstaty dovozoval bezdůvodné obohacení na jeho straně, neboť od dlužníka povinného obdržel peněžní prostředky náležející do podstaty, jelikož povinný se stal v mezidobí úpadcem. Nejvyšší soud judikoval tak, že potvrdil rozhodnutí odvolacího soudu, který žalobu zamítl, přičemž hlavním důvodem k tomuto postupu byl právní závěr, že ačkoli se oprávněný přijetím prostředků od dlužníka úpadce bezdůvodně obohatil, toto bezdůvodné obohacení je oprávněn požadovat toliko ten, kdo jej oprávněnému poskytl,

tedy dlužník úpadce (poddlužník). Správce konkursní podstaty naopak může uplatnit přímý nárok vůči tomuto poddlužníku, neboť ten porušil právní povinnost a svým úkonem zkrátil konkursní podstatu (jde v podstatě o nárok náhradový). Uvedené závěry nepochybně dopadají beze zbytku na právní postavení peněžních ústavů, které po prohlášení konkursu plní či plnily oprávněným na základě dříve nařízené exekuce. V tomto smyslu je zjevné, že své odpovědnosti za zkrácení konkursní podstaty se patrně nemohou zprostit poukazem na případné doručení vyrozumění od exekučního soudu, kterým jim je sděleno, že příslušné usnesení o nařízení exekuce nabylo právní moci.

K počínání exekučních soudů po prohlášení konkursu se vyjádřil výslovně Nejvyšší soud ve svém stanovisku spisové značky 52/1998 ze dne 17.6. 1998, kde uvedl, že z ustanovení § 14 odst. 1 písm. e/ ZKV plyne požadavek, aby se (exekuční) soud (a osoby, které ve vykonávacím řízení poskytují soudu nezbytnou součinnost) po prohlášení konkursu na majetek povinného (po dobu trvání konkursu) zdržel všech úkonů, jimiž má být výkon rozhodnutí bezprostředně realizován, včetně toho, že při výkonu rozhodnutí přikázáním jiných peněžitých pohledávek nesmí po prohlášení konkursu na majetek povinného (obdobně jako tomu je při výkonu rozhodnutí přikázáním pohledávky z účtu u banky) dát dlužníku povinného pokyn k vyplacení pohledávky povinného oprávněnému - tedy (ve shodě s ustanovením § 314 odst. 1 o. s. ř.) vyrozumět dlužníka povinného o tom, že usnesení o nařízení výkonu nabylo právní moci (srov. bod XXVI. stanoviska, str. 194 /370/). **Tamtéž také uvedl, že zákaz provést výkon rozhodnutí postihující majetek patřící do podstaty směřuje nejen proti soudu samotnému, nýbrž i proti těm osobám, které jsou na**

základě usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí exekuci povinny provést (zde dlužník povinného) a že možný nesoulad mezi pokyny (příkazy, zákazy), které těmto osobám plynou z rozhodnutí soudu při exekuci na majetek úpadce, a účinky, jež nastaly prohlášením konkursu, musí být vždy řešen ve prospěch konkursní podstaty (srov. bod XVII. stanoviska, str. 196 /374/).

Pokud jde o zákonnou úpravu dle insolvenčního zákona účinnou od 1.1. 2008, která se užije pro všechna řízení zahájená po datu účinnosti tohoto zákona, platí výše uvedené závěry patrně beze zbytku. Je tomu tak proto, že ustanovení § 109 odst. 1 písm. c) tohoto zákona stanoví, že *„výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty, lze nařídit, nelze jej však provést."* Jelikož tato nová zákonná úprava obsahuje několik způsobů řešení úpadku (zejm. reorganizace a oddlužení), jsou účinky těchto jednotlivých řízení co do svého dopadu na poměry úpadce diversifikovány a v některých případech exekuci určitého druhu provést lze i za trvání insolvenčního řízení. Podstatné pro téma tohoto rozboru však je, že není – li dáno zákonné zmocnění k provedení exekuce i za trvání insolvenčního řízení, potom by její provedení bylo v rozporu se zákonem se všemi důsledky uvedenými v citovaném judikátu Nejvyššího soudu ČR, byť se tento judikát vztahoval na právní úpravu předešlou.

III.16 Hotové a jiné výdaje třetích osob při exekuci na účet povinného a rozhodování o nich

Ačkoli se kapitola pojednávající o hotových a jiných výdajích poddlužníka v rámci daného tématu nejeví jako klíčová, je na místě se o tomto aspektu provádění exekucí alespoň rámcově zmínit. Je totiž nevyvratitelnou skutečností, že peněžní ústavy vynakládají každoročně několik milionů korun na zabezpečení součinnosti s exekutory a exekučními soudy a výlučně pro účel této agendy jsou v největších ústavech zaměstnány desítky zaměstnanců. Jakkoli patrně nelze přenášet mzdové náklady do rámce prováděné exekuce, vznikají naprosto pravidelně hotové a snadno doložitelné výdaje peněžních ústavů nucených ve své podstatě exekuci na účtu svých klientů „spravovat". Autorovi tohoto pojednání je známo, že bylo učiněno několik pokusů ze strany peněžních ústavů o vyúčtování těchto hotových výdajů (poštovné apod.) v rámci exekucí vedených zejména dle exekučního řádu. Pokud je autorovi známo, takové žádosti byly exekutory buď zcela neformálně odmítnuty, anebo bylo vydáno usnesení, kterým byl vznesený nárok na náhradu takových výdajů zamítnut. Jaké jsou tedy vodítka platné zákonné úpravy? Je zcela zjevné, že exekuční řád k věci samé mlčí. Jelikož je dána dále aplikovatelnost občanského soudního řádu, je třeba nejprve prozkoumat, zda řešení neskýtá některé z ustanovení o výkonu rozhodnutí. Jelikož tomu tak není, je třeba se zamyslet nad tím, zda zde nejde o případ uvedený v ust. § 254 odst. 1, který dále umožňuje použití předchozích částí o.s.ř. (tedy částí upravujících nalézací řízení). Bohužel ani při studiu těchto obecných části nenarazíme na zcela přiléhavé ustanovení. Ustanovením svou povahou nejbližším je tak § 139 odst. 3 o.s.ř., které zní: *„Ten, komu soud uložil při dokazování nějakou povinnost, zejména aby*

předložil listinu, má tatáž práva jako svědek, není-li účastníkem. Musí je uplatnit za týchž podmínek jako svědek." Z uvedeného ustanovení jednak plyne, že právo na náhradu hotového výdaje či jiného nákladu je třeba využít ve třídenní lhůtě od jeho vzniku, jinak toto právo zaniká a dále to, že se jedná o plnění povinnosti uložené soudem (v našem případě však i exekutorem, který vystupuje dle exekučního řádu v postavení soudu I. stupně) v rámci **dokazování**. Jakkoli se tedy toto ustanovení jeví být příliš restriktivním, je ještě třeba zohlednit ustanovení § 128 o.s.ř., které výslovně ukládá každému poskytnout soudu informaci, kterou si soud vyžádá, a to bezplatně, ovšem s tím, že citované ustanovení § 139 odst. 3 tímto není dotčeno. Systematickým, jakož i teleologickým výkladem pak dojdeme k závěru, že žádá-li exekutor (zejména opakovaně) bankou o součinnost – poskytnutí písemných informací, podkladů apod., jedná se ve své podstatě o totéž jednání, jaké má na mysli ust. § 128 o.s.ř. Exekutor by tedy o takovém nároku měl rozhodnout v postavení soudu I. stupně, a to usnesením. Dle mého názoru není důvodu odmítat podložený a včas uplatněný nárok poddlužníka na náhradu vzniklých výdajů s tím, že v konečném důsledku jde o náklad exekuce, který by měl rovněž být vymožen po povinném. Poměrně zásadním bodem v praktickém využití je však okolnost, že ve smyslu ust. § 202 odst. 1 písm. g) o.s.ř. není proti takovémuto usnesení soudu I. stupně odvolání přípustné. Z tohoto ustanovení lze tedy dovodit, že odvolání nebude přípustné ani proti rozhodnutí exekutora o nároku poddlužníka.

Nad rámec těchto úvah lze samozřejmě poznamenat, že peněžní ústavy, jakožto subjekty, které mají s povinným, jako svým klientem sjednány poměrně obsáhlé a často složité smlouvy,

mohou do svých všeobecných smluvních podmínek zakotvit povinnost svého klienta k náhradě nákladům vzniknuvším z toho důvodu, že na jeho pohledávku u banky byla vedena exekuce. Tímto způsobem by patrně bylo dosaženo náhrady takových nákladů obecně efektivněji.

IV. Vybočení ze zákonného rámce exekuce; excesy

IV. 1 Poddlužnická žaloba; možnosti liberace poddlužníka

A) Povaha a předpoklady poddlužnické žaloby:

Téma poddlužnické žaloby se v rámci popisovaného tématu musí logicky objevit v podrobnější podobě, neboť je třeba vzít v potaz, že řada aspektů probíraných v předchozích kapitolách je ve skutečnosti řešena soudní praxí právě v rámci řízení o poddlužnických žalobách, přičemž právní názory soudů na konkrétní témata se obráželi „jen" v odůvodněních jejich rozhodnutí.

Především je nutno se zabývat otázkou, jaká je povaha poddlužnické žaloby – jedná se nepochybně o svébytný institut a také o jeden z případů, kdy procesní předpis (občanský soudní řád, případně ve spojení s exekučním řádem) obsahuje kromě procesního řešení určité situace také hmotněprávní normu. Stanoví-li totiž občanský soudní řád v ustanovení § 311 o.s.ř., že *„nepostupuje-li peněžní ústav tak, jak mu to ukládají ustanovení § 304 odst. 1 a § 307 až 309a, může se oprávněný domáhat, a to i tehdy, když už na účtu povinného není dostatek prostředků, aby mu peněžní ústav zaplatil částku, na kterou by měl právo, kdyby peněžní ústav postupoval správně"*, jedná se nepochybně o specifický druh nároku oprávněnému vůči peněžnímu ústavu, který jinak s oprávněným nemusí být v žádném právním vztahu. Nicméně, posoudíme-li nárok oprávněného druhově, nelze než uzavřít, že se ve skutečnosti jedná o specifickou úpravu nároku na náhradu škody vzniklé nesprávným postupem dlužníka povinného při exekuci.

Rozebereme-li si ty povinnosti, jejichž porušení může k takové odpovědnosti peněžního ústavu vést, pak dospějeme k tomu, že se jedná o povinnost peněžního ústavu nenakládat s účtem povinného po doručení usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí (exekučního příkazu) a dále o povinnosti při odepisování příslušných částek z účtu povinného v rámci exekuce včetně povinnosti správně zhodnotit právní postavení zástavních či jiných práv třetích osob k pohledávce z účtu povinného.

I po tomto hodnocení však zbývá jeden aspekt, který je z hlediska úspěchu poddlužnických žalob podávaných oprávněnými patrně nejpodstatnější – jedná se o podmínku, že žaloba může být úspěšná jen tehdy, kdyby při **správném postupu** peněžního ústavu mohl být žalující oprávněný uspokojen. Tato zásadní podmínka bývá někdy oprávněnými, byť z pochopitelných důvodů, opomíjena, a proto je třeba se na místě oprávněných, kteří se domnívají, že je peněžní ústav při exekuci nesprávným postupem poškodil, zamyslet nad tím, jaký by byl výsledek exekuce na jejich straně, jestliže by peněžní ústav správně postupoval. Naštěstí lze konstatovat, že, judikatura Nejvyššího soudu ČR je v této otázce jednoznačná a nepřipouští různé výklady.

Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 20 Cdo 1662/2005 rozebral základní předpoklady úspěchu poddlužnické žaloby takto:

„Nárok podle ustanovení § 311 o.s.ř. vzniká oprávněnému tehdy, jsou-li splněny tyto následující předpoklady: a/ peněžní ústav (banka) postupoval při provádění výkonu rozhodnutí v rozporu s ustanoveními § 304 odst. 1 o.s.ř. a § 307 až § 309a o.s.ř., b/

oprávněnému nebyla vymáhaná pohledávka uhrazena, c/ uvedený nesprávný postup peněžního ústavu (banky) způsobil (byl příčinou toho), že z účtu povinného nebyly odepsány a oprávněnému uhrazeny prostředky, které byly nařízením výkonu rozhodnutí postiženy."

Dále pak v rozsudku spisové značky 20 Cdo 2331/2004 Nejvyšší soud zaujal následující stanovisko (podpořené nadto odkazem na prejudikaturu) *„...Jak již Nejvyšší soud dovodil ve věci týchž účastníků ve svém rozsudku ze dne 23.5.2000, č.j. 21 Cdo 1852/99, k tomu, aby bylo zajištěno, že peněžní ústav bude při provádění výkonu rozhodnutí podle citovaných ustanovení postupovat v souladu se zákonem, byl založen v ustanovení § 311 o.s.ř. nárok oprávněného na odškodnění újmy, kterou by utrpěl tím, že mu vymáhaná pohledávka nebyla uhrazena jen v důsledku nesprávného postupu peněžního ústavu při provádění výkonu rozhodnutí. Zákonná úprava účinná do 31.12.1995 byla založena na tom, že soud zakázal okamžikem doručení usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí povinnému nakládat do výše vymáhané pohledávky s prostředky na účtu a že zároveň uložil peněžnímu ústavu, aby po doručení vyrozumění o tom, že usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí nabylo právní moci, vyplatil pohledávku z peněz z účtu oprávněnému; to za předpokladu, že na účtu povinného je dostatek finančních prostředků. Za nesprávný byl v citovaném rozhodnutí označen názor, podle něhož pro úspěch tzv. poddlužnické žaloby podle ustanovení § 311 o.s.ř. není významné, zda peněžní ústav postupoval správně z hlediska ustanovení § 308 o.s.ř., a že je proto třeba vycházet z toho, že ustanovení § 311 o.s.ř. upravuje práva a povinnosti účastníků konkrétního právního vztahu a že tedy povinnost*

peněžního ústavu je nutno vždy zkoumat jen ve vztahu ke konkrétnímu věřiteli bez ohledu na to, zda se peněžní ústav předtím dopustil pochybení též ve vztahu k jiným věřitelům. Citované ustanovení umožňuje oprávněnému, aby se vůči peněžnímu ústavu domáhal zaplacení částky odpovídající vymáhané pohledávce bez ohledu na to, zda se nachází na účtu povinného či nikoliv, za výslovného předpokladu, že peněžní ústav „nepostupoval tak, jak mu to ukládají ustanovení § 305 nebo § 308 anebo § 309". Zákon tedy předpokládá odpovědnost peněžního ústavu za dodržení předepsaného postupu při provedení výkonu rozhodnutí, přičemž i postup v rozporu se zásadami stanovenými v ustanovení § 308 o.s.ř. pro vymáhání více pohledávek z téhož účtu přináší peněžnímu ústavu povinnost zaplatit oprávněnému částku, který by mu měla být poukázána, jestliže by k uvedenému pochybení nedošlo. Pokud je tato odpovědnost peněžního ústavu závislá na postupu, který je v rozporu s předpisem, nemůže soud postupovat jinak, než zjišťovat, zda peněžní ústav skutečně jednal jinak, než mu zákon ukládá, a zda v souvislosti s tím obdržel oprávněný méně, než by mu skutečně (po právu) náleželo. ***K tomu, aby soud mohl opodstatněnost poddlužnické žaloby v projednávané věci posoudit, je třeba za situace, kdy je peněžnímu ústavu vytýkán nesprávný postup při uspokojování více pohledávek, zkoumat, zda respektoval pravidla daná ustanovením § 308 o.s.ř., tedy kolik peněz mělo být žalobkyni správně poukázáno.***"

K uvedenému judikátu lze navíc podotknout, že závěry v něm obsažené jsou aplikovatelné na předpoklady poddlužnických žalob i za dnes účinné právní úpravy.

Nejvyšší soud-při aplikaci práva v této oblasti rovněž vnesl jasno do otázky, zdali v průběhu exekuce peněžní ústav smí (neporušuje tak právní povinnost) zrušit účet povinného.

V rozsudku spisové značky 20 Cdo 485/2005 tak zaznělo následující jednoznačné stanovisko:

„S názorem soudů obou stupňů, že doručení usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí přikázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu brání peněžnímu ústavu v průběhu šestiměsíčního sledovacího období vypovědět smlouvu o běžném účtu a následně účet (na němž nejsou žádné peněžní prostředky) zrušit, se nelze ztotožnit, ***neboť takový zákaz z žádného právního předpisu nevyplývá. Nařízení výkonu rozhodnutí neomezuje banku v právu zrušit účet, jsou-li pro to dány důvody uvedené ve smlouvě o běžném účtu nebo – není-li zrušení účtu ve smlouvě upraveno – i bez uvedení důvodu.*** *Ani výkon rozhodnutí nemůže omezit banku v právu zrušit účet s debetním zůstatkem a předejít tak dalšímu zvyšování dlužné částky (o poplatky spojené s vedením účtu, úroky z debetního zůstatku, úroky z prodlení apod.). Práva třetích osob – zde věřitelů povinného – nemohou mít vliv na výkon práv banky vyplývajících ze smlouvy o běžném účtu a ze zákona; postavení banky vůči majiteli účtu, jenž neplní své závazky vůči věřitelům, nemůže být horší, než v případě, že by majitel účtu své závazky vůči třetím osobám plnil. Zrušila-li tedy žalovaná poté, co jí bylo doručeno (dne 9. 4. 1998) usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí vedeném proti společnosti N., spol. s r.o. dne 18. 6. 1998 její účet, na kterém nebyly žádné finanční prostředky (správnost skutkových zjištění v tomto směru dovolatelka nezpochybňuje), neporušila tím povinnosti*

vyplývající z ustanovení § 305 ani § 309 o.s.ř. Navíc je třeba přisvědčit námitce dovolatelky, že vykazoval-li účet debetní zůstatek, nemohla by být žalobkyně ve výkonu rozhodnutí ani zčásti uspokojena (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 1998, sp. zn. 2 Cdon 2061/97); názor, podle něhož nelze vyloučit, že kdyby účet nebyl zrušen, peněžní prostředky by na něj mohly dojít, je jen spekulativní.

Ve světle výše uvedeného judikátu tak není sporu o tom, že jednak je v případě poddlužnické žaloby třeba vždy zkoumat, zda by v případně správného postupu banky byl oprávněný alespoň zčásti uspokojen a zároveň z něj plyne, že výpověď běžného smlouvy o zřízení a vedení běžného účtu kvalifikovaným „nesprávným postupem" peněžního ústavu není a poddlužnickou žalobu na takovém postupu peněžního ústavu tedy s úspěchem založit nelze.

B) Liberace poddlužníka

Jak uvedeno výše, poddlužnická žaloba má povahu žaloby na specifickou náhradu škody. Tomu napovídá i zmínka v judikátu Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 2331/2004:

„Neporušila-li žalovaná povinnost, kterou měla z § 308 o.s.ř. vůči pohledávce žalobkyně, nelze ani z nesplnění povinností z § 305 a 307 o.s.ř. vůči všem ostatním a pořadím přednostním vykonávaným pohledávkám dovodit její odpovědnost vůči zde opomenutému věřiteli; se zřetelem k zákonné konstrukci sankce vyjádřené v § 311 o.s.ř. jako nároku oprávněného na odškodnění újmy utrpěné nesprávným – a nikoli zákonným – postupem peněžního ústavu, nelze dospět k hodnoticímu závěru o

důvodnosti poddlužnické žaloby vůči žalované i kdyby ve skutečnosti pořadí žádných vykonávaných pohledávek nedodržela. ***Skutková podstata tam založeného nároku má zjevně založit náhradovou funkci****, žalobní požadavek uplatněný v tomto řízení oproti tomu směřuje k postihu peněžního ústavu za postup při výkonu rozhodnutí vůči jiným oprávněným, a to bez ohledu na to, nakolik bylo při regulérním provádění výkonu žalobkyni jako oprávněnou vůbec možné uspokojit."*

Ve světle uvedené úvahy je nutno zvážit, zda náhradová funkce poddlužnické žaloby skýtá prostor pro zproštění se odpovědnosti poddlužníka za způsobenou škodu na straně oprávněného, a to i tehdy, kdy peněžní ústav své specifické povinnosti uložené mu o.s.ř. skutečně poruší.

Je zjevné, že by bylo v příkrém rozporu se smyslem právní úpravy byť jen uvažovat o odpovědnosti za „zavinění"; odpovědnost poddlužníka je zákonem zjevně koncipována objektivně a k jeho zavinění se nepřihlíží. Otázkou však zůstává, zda není na místě, per analogiam iuris, použít právní úpravy této odpovědnosti nejbližší, a to té, jež je zakotvena v Obchodním zákoníku. Tam stanovená odpovědnost za škodu je sice velmi rigorózní a stojí rovněž na objektivním základě, avšak není vyloučena možnost liberace subjektu za škodu jinak odpovědného. Předpoklady pro takovou liberaci jsou uvedeny v ustanoveních § 373 a 374 Obchodního zákoníku. Z těchto ustanovení vyplývá, že liberace je u odpovědného subjektu přípustná, jestliže že porušení povinností bylo způsobeno okolnostmi vylučujícími odpovědnost. Za takové okolnosti se přitom považuje překážka, jež nastala nezávisle na vůli povinné

strany a brání jí ve splnění její povinnosti, jestliže nelze rozumně předpokládat, že by povinná strana tuto překážku nebo její následky odvrátila nebo překonala, a dále, že by v době vzniku závazku tuto překážku předvídala.

Podle mého názoru je aplikace těchto pravidel na místě i v případě poddlužnické žaloby, neboť není důvodu, aby oproti již dosti přísné úpravy odpovědnosti za škodu v obchodních vztazích, byl v případě poddlužnické žaloby povinný subjekt v situaci horší, než subjekt porušivší povinnost z obchodního závazkového vztahu. Peněžnímu ústavu by mělo být zachováno právo se odpovědnosti zprostit v případech extrémních, v nichž se dá hovořit takřka o zásahu vyšší moci, anebo alespoň okolnostech, které nemohl předvídat ani odvrátit ani při vynaložení veškeré odborné péče. V této souvislosti je na místě příklad z praxe, v němž peněžnímu ústavu bylo prokázáno, že na určitého jeho klienta byl prohlášen konkurs. Peněžní ústav dle obecně přijímaných pravidel a postupů umožnil dispozici s účtem správci konkursní podstaty. K odvolání úpadce však byl konkurs zrušen (respektive odvolací soud změnil usnesení o nařízení konkursu tak, že se návrh na prohlášení konkursu zamítá) a podle právní úpravy platné v r. 2002 nastaly účinky tohoto zrušení konkursu vyvěšením na úřední desce soudu. O tomto právním stavu věci se dozvěděl správce daně, který měl za úpadcem daňovou pohledávku a vydal exekuční příkaz postihující účet povinného (dříve úpadce) u peněžního ústavu. Na tomto účtu se nacházely prostředky způsobilé vymáhanou pohledávku uspokojit; peněžní ústav však vycházel z toho, že na dlužníka probíhá konkursní řízení, přičemž ani na serveru justice.cz ani v přípisu od správce daně, coby oprávněného (a zároveň vymáhajícího

orgánu na základě zákona č. 337/1992 Sb.) nebyla jakákoli zmínka o zrušení konkursu. Peněžní ústav tedy exekuci odmítl provést, předmětný účet povinného nezablokoval a umožnil správci konkursní podstaty (který byl zproštěn funkce k pozdějšímu datu, než ke dni zrušení konkursu) s prostředky na účtu nakládat. Konkursní správce dané prostředky v rámci „uzavírání" účetnictví bývalého úpadce tyto prostředky převedl k rukám likvidátora povinného (povinný byl ještě před prohlášením konkursu navíc v likvidaci). Správce daně se následně domáhal poddlužnickou žalobou po peněžním ústavu nahrazení ušlé částky z účtu povinného s tím, že peněžní ústav nerespektoval jeho exekuční příkaz, vycházeje mylně z přesvědčení, že povinný je stále v konkursu. Daná právní situace byla zkomplikována navíc tím, že na povinného byl za několik měsíců konkurs prohlášen znovu s tím, že oprávněný správce daně přihlásil svou pohledávku též do něj (z hlediska konstantní judikatury Nejvyššího soudu by tedy poddlužnická žaloba měla být patrně za trvání konkursu zamítnuta jako předčas ná), avšak primární otázka v souvislosti s tématem této kapitoly, tedy otázka, zda by se peněžní ústav jako poddlužník mohl své odpovědnosti zprostit mimo jiné s odkazem na úpravu účelem a obsahem nejbližší tedy ustanovení § 373 a 364 Obchodního zákoníku, zůstala ke dni zpracování této práce soudem nevyřešena. Přesto jsem toho mínění, že právě zde se jedná o situaci, kdy by uplatnění této právní úpravy mohlo být na místě.

IV. 2 Exces exekutora; presumpce správnosti veřejné listiny, vázanost poddlužníka a účastníků řízení nezákonným a nicotným aktem; odpovědnost poddlužníka a exekutora

Kapitola pojednávající o excesu z řádného průběhu exekuce na straně veřejné moci představuje určitým způsobem vyvrcholení úvah nastíněných jako úvahy okrajové v předchozím textu. Do vzniku exekutorských úřadů a zřízení funkce exekutora, jakožto představitele veřejné moci bylo v zásadě nemyslitelné, že by orgány provádějící výkon rozhodnutí, tedy kromě soudů ještě některé správní orgány, činily hrubě protizákonné kroky, a to dokonce úmyslně. Úmysl zákonodárce posílit vymahatelnost práva prostřednictvím zřízení exekutorského úřadu, jehož představitel bude mít na úspěšném provedení exekuce zájem, se podařilo realizovat, ovšem vedlejším produktem tohoto modelu jsou bezpochyby četné excesy a nezákonné jednání, které mělo za následek již několik novelizací exekučního řádu a zvýšené pravomoci Ministerstva spravedlnosti v oblasti dohledu nad exekuční činností. Nicméně žádný dohled není s to zamezit nezákonným postupům uvedeným mimo jiné výše v jednotlivých kapitolách; tj. například postihování účtů osob odlišných od povinných, výzvy peněžním ústavům k provedení exekuce bez ohledu na existenci zástavních práv k pohledávce k účtu, jejíž povaha provedení exekuce alespoň dočasně brání a dalších.

Jedním ze smyslu této práce je poukázat na postavení poddlužníka (zde peněžního ústavu, avšak tyto úvahy platí neméně pro dlužníky neinstitucionální, provádějící exekuci jiných přikázaných pohledávek povinného, kteří na rozdíl od banky zpravidla nedisponují žádným odborným aparátem a jsou vůči

excesům exekutorů zcela bezmocní), jenž se v okamžiku jakéhokoli sporného rozhodnutí exekutora ocitá na rozcestí, které lze charakterizovat jako volba mezi hrozbou poddlužnické žaloby a žalobou (a dalšími stížnostmi, včetně stížnosti orgánu dohledu, jímž je zde Česká národní banka) svého klienta – povinného, který bude uplatňovat různé náhradové nároky z titulu porušení smluvního vztahu s peněžním ústavem.

Na tomto místě se tedy pokusím nastínit svůj náhled na tyto hraniční případy, který, podle mého mínění koreluje i s ustálenou judikaturou Ústavního soudu týkající se vázanosti rozhodnutím orgánu veřejné moci.

V principu lze tento náhled uvést tak, že exekutor je orgánem veřejné moci a veřejným činitelem[5], o čemž doposud nebylo v praxi pochyb a čemuž nasvědčuje i ustanovení exekučního řádu stanovící, že exekutorovy úkony se považují za úkony soudu[6].

Akty veřejné moci jsou všichni jejich adresáti vázáni a jsou povinni je respektovat a konat podle nich. Jelikož zákon, včetně zákonů ústavních svěřuje rozhodovací pravomoc do rukou určitých orgánů, bylo by absurdní, kdyby byli adresáti individuálních aktů veřejné moci jakkoli postiženi za to, že se takovým aktem řídili. K tomuto závěru se přiklání rovněž judikatura Ústavního soudu České Republiky, z níž lze citovat tyto právní věty:

„Podstatou uplatňování veřejné moci v demokratickém právním státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR) je kromě jiného také princip dobré

[5] Viz ust. § 4 Exekučního řádu
[6] Viz ust. § 28 Exekučního řádu

víry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci a ochrana dobré víry v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci, ať už v individuálním případě plynou přímo z normativního právního aktu nebo z aktu aplikace práva. Princip dobré víry působí bezprostředně v rovině subjektivního základního práva jako jeho ochrana, v rovině objektivní se pak projevuje jako princip presumpce správnosti aktu veřejné moci."[7]

Ještě pregnantnější formulaci na toto téma nalezneme v této právní větě:

„Z ústavněprávních hledisek je proto stěží akceptovatelné, pokud státní orgán při výkonu veřejné moci, tj. v postavení vrchnostensky nadřazeného subjektu, autoritativně přezkoumá a osvědčí určité skutečnosti, čímž vyvolá v jednotlivci dobrou víru ve správnost těchto skutečností a v samotný akt státu, aby následně jednotlivce sankcionoval za to, že tyto skutečnosti mocensky aprobované státem v předchozím aktu jsou nesprávné a jednání jednotlivce protizákonné."[8]

Tyto ústavněprávní kautely nelze vyložit podle mého mínění jinak než tak, že každý adresát individuálního aktu orgánu veřejné moci, v našem případě tedy peněžní ústav, který obdrží třeba i nezákonné usnesení exekutora či jiný jeho příkaz, který nekoreluje buď se zákonem, anebo, jako je tomu v případě exekucí vedených na manžela povinného a na jeho účet odporuje postup exekutora ustálené judikatuře Nejvyššího soudu ČR, **je jednak** povinen takovéhoto příkazu orgánu veřejné moci uposlechnout a **jednak má být zcela chráněn vůči veškerým**

[7] Nález ÚS sp. zn. I. ÚS 150/01
[8] Nález ÚS sp. Zn. I. ÚS 163/02

postihům ve veřejnoprávní i soukromoprávní rovině, jež by za svůj základ braly to, že tohoto aktu veřejné moci uposlechl.

S ohledem na praxi zmiňovanou dříve je tedy zjevné, že peněžní ústavy, které si počínají tak, že různé exekuční příkazy a jiné akty exekutora neuposlechnou s odkazem na zákonnou úpravu či justiční praxi, tak činí výlučně s ohledem na „vážené" riziko, které spatřují z té či oné strany a také na to, že nemají důvěru v to, že soudy budou chránit jejich postup s odkazem na to, že jej zvolily na pokyn orgánu veřejné moci.

Rovněž tak vyznívá poněkud nedokončeně úvaha Nejvyššího soudu ČR uvedená v kapitole o vztahu exekuce postižením pohledávky povinného z účtu u peněžního ústavu vůči konkursu a insolventnímu řízení, pokud tento vrcholný soud soustavy obecných soudů dovodil, že případný nesoulad mezi pokyny kupř. exekučního soudu a stavem, kdy je prohlášen konkurs, je nutno řešit vždy ve prospěch konkursní podstaty, přičemž se zdá, že případnou odpovědnost poddlužníka za to, že se řídil nesprávným pokynem exekučního soudu, Nejvyšší soud nevylučuje. Případný postih poddlužníka třeba i formou rozsudku, jímž by bylo vyhověno žalobě správce konkursní podstaty, však podle mého názoru odporuje shora uvedeným ústavněprávním kautelám, neboť poddlužníka, jakožto subjekt nenadaný žádnou veřejnou mocí ve skutečnosti staví do pozice, kdy má autoritativně rozhodovat o právech a povinnostech třetích osob, popřípadě dle vlastní úvahy nerespektovat akt veřejné moci.

Takový výklad považuji za neudržitelný s tím, že veškerá odpovědnost za vybočení ze zákonného rámce má nést stát ve

smyslu příslušných zákonných předpisů o odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem. V této souvislosti ovšem třeba uvést, že exekuční řád zná osobní odpovědnost exekutorů za způsobenou škodu, když ustanovení § 32 praví, že *„Exekutor odpovídá za škodu tomu, komu ji způsobil v souvislosti s činností podle tohoto zákona. Exekutor odpovídá za škodu i tehdy, byla-li škoda způsobena při výkonu exekuční nebo další činnosti jeho zaměstnancem; případná odpovědnost této osoby podle zvláštních předpisů tím není dotčena.... Odpovědnost státu za škodu podle zvláštního právního předpisu tím není dotčena."*

S touto úpravou koreluje i zákonná povinnost exekutora uzavřít pojistnou smlouvu, na jejímž základě je exekutor pojištěn pro případ odpovědnosti za škodu při výkonu exekuční činnosti.

Jakkoli se to tedy zdá s ohledem na postavení peněžních ústavů v reálném světě (zejm. s ohledem na jejich ekonomickou sílu) paradoxní, není správné a zákonné svěřovat jim, jakožto institucím bez jakýchkoli veřejnoprávních zmocnění, jakoukoli pravomoc svévolně se rozhodovat, zda vadný pokyn exekutora splní či nikoli. Toto rozhodnutí peněžnímu ústavu, byť v postavení poddlužníka, nepřísluší. Logickým důsledkem této zásady však musí být rovněž to, že peněžní ústav za svou „poslušnost" vůči individuálním aktům aplikace práva ze strany exekutorů nemůže být nijak postižen.

Dle názoru autora této práce nejsou tyto aspekty v soudní praxi příliš propracovány a je na místě, aby obecné soudy dále

rozvinuly shora uvedené kautely nastíněné Ústavním soudem České republiky do praxe v individuálních případech.

V. Právní úprava – úvaha de lege ferenda

Tato kapitola se ve stručnosti zabývá náměty vznesenými v kapitolách předchozích. Jedná se zejména o některé problematické instituty stávající právní úpravy, které nebyly doposud ani soudní judikaturou uspokojivě vysvětleny. Samostatnou kapitolou následující po tomto oddíle pak je pojednání o novém institutu – příkazu k výplatě z účtu u peněžního ústavu – neboť komplexita této nové úpravy a zejména souhrn legislativních omylů v ní obsažených vylučuje stručné pojednání na tomto místě.

Pokud jde o mé komentáře a náměty, jež se dotýkají rezerv stávající právní úpravy exekuce přikázáním pohledávky z účtu povinného u peněžního ústavu, lze je rozdělit zhruba na tři základní okruhy:

A) Posílení postavení soudu či soudního exekutora jako orgánu veřejné moci ve vztahu k poddlužníkovi a omezení situací, kdy poddlužník sám „rozhoduje" o některých závažných otázkách v exekuci. V tomto smyslu se nabízí jednak zmiňované otázky střetů exekucí s dalšími exekucemi či právy třetích osob neslučitelnými s exekucí. V praxi se, jak uvedeno shora, nezřídka stává, že zákonná úprava není zcela zřejmá a je pak na poddlužníku, aby provedl některé úkony v exekuci a doufal, že jej minou jakékoli postižní nároky osob, jež jeho kroky nebyly uspokojeny. Ačkoli se peněžní ústavy občas obracejí na exekutory či exekuční soudy s žádostí o autoritativní stanovení postupu,

dostává se jim zpravidla odpovědi, že mají postupovat „dle zákona“ či „dle platných předpisů“. Podle mého názoru by bylo na místě zákonně přímo stanovit možnost poddlužníka požádat exekutora o stanovení dalšího postupu v případě střetu vymáhané pohledávky s některými jinými, v zákoně výslovně uvedenými právy s tím, že exekutor (a v případě výkonu rozhodnutí soud) by takový postup byl povinen stanovit a zároveň by za něj také odpovídal. Poddlužník by neměl mít žádná oprávnění, která mu ostatně z hlediska veřejnoprávního ani nemohou příslušet; soudy a exekutoři jednající ze zákona v postavení soudu by naopak měli odpovídat za celý průběh i výsledek exekučního řízení.

B) Stanovení přesných pravidel v oblasti odpovědnosti poddlužníka s aplikací pravidel obchodního zákoníku stran liberace odpovědnosti. Jak uvedeno v příslušné kapitole, zákon rozlišuje v zásadě pouze situaci, kdy poddlužníku je doručeno usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí či exekuční příkaz a podaří se okamžitě zamezit všem debetním operacím povinného od situace, kdy se těmto krokům povinného zamezit nepodaří. V druhém případě platí v zásadě bezbřehá odpovědnost peněžního ústavu za „únik“ prostředků z účtu, které by jinak byly postiženy. Tato úprava mohla patrně mít svého opodstatnění v době svého vzniku, avšak s dramatickým nárůstem exekucí řešených peněžními ústavy každodenně a zejména s příchodem a masovou aplikací vyspělých technologií, počínaje platebními kartami přes internetové bankovnictví až po bankovnictví telefonické platí, že žádná banka není schopna zákonnému požadavku na zamezení operací s účtem vyhovět v řádu sekund či minut, dokonce patrně ani několika hodin. Z tohoto pohledu se jeví jako nenáležité, aby poddlužník neměl žádnou možnost nabídnout důkazy o tom, že

škodě spočívající v úbytku prostředků na postiženém účtu povinného nemohl zamezit ani s vynaložením veškerého odborného úsilí, jež po něm bylo lze požadovat. Zákonná úprava umožňující takovou velmi omezenou liberaci by tak byla s ohledem na povahu věci na místě. Na obecných soudech by pak bylo stanovení hranic pro takovéto zproštění odpovědnosti na straně poddlužníka.

C) Právo poddlužníka na náhradu hotových výdajů spojených s exekucí. Jak uvedeno v příslušné kapitole, náhrada těchto nákladů bývá zpravidla exekutory odpírána a peněžní ústavy si odvykly snažit se o jejich náhradu, přičemž určitým řešením pro ně může být stanovení takové povinnost povinnému – svému klientu – do všeobecných smluvních podmínek. To ovšem ničeho nemění na tom, že stávající praxe je neuspokojivá, pročež je buď na místě zákonem přímo stanovit, že na náhradu výdajů určitého druhu má poddlužník povinného (lhostejno, zda jde o exekuci přikázáním pohledávky z účtu povinného či o exekuci přikázáním jiné pohledávky) nárok, anebo připustit výjimku ze zákazu odvolání proti usnesení exekutora, který o takových nárocích rozhoduje.

VI. Exkurs k exekuci příkazem k výplatě z účtu u peněžního ústavu

Příchod institutu příkazu k výplatě (zakotveného do občanského soudního řádu v ustanoveních § 320b až 320h), který jeho navrhovatelé (jde o poslaneckou iniciativu) presentovali jako další výrazný posun k vymahatelnosti práva a v daném případě k

usnadnění výkonu rozhodnutí/exekuce způsobil mezi právníky v bankovní sféře nemalé pozdvižení. Bylo tomu tak proto, že koncepce tohoto institutu je kusá, neúplná a naprosto nesystémová. Jediné, na co si zákonodárce vzpomněl vcelku důkladně je odpovědnost peněžního ústavu promítnutá do možnosti oprávněného podat v případě, že peněžní ústav nepostupuje správně, poddlužnickou žalobu. Tato okolnost hraje roli i při níže rozvedených úvahách.

Problematické body nového institutu

Prvním z těchto bodů je otázka doručování oprávněným peněžnímu ústavu – už jen použití termínu „předloží" místo „doručí" svědčí buď o nepěkném záměru zákonodárce vymknout režim doručování zcela kontrole o.s.ř. a případně dopustit, že peněžní ústav bude muset argumentovat ve sporu tak, že doručení takovéhoto příkazu k výplatě na libovolné pobočce odlišné od sídla peněžního ústavu není v tomto směru účinné, anebo, a to je pravděpodobnější, jde o pouhou legislativní nedbalost, která skutečně nemá žádné mimořádné účinky a banky tak mohou požadovat předkládání příkazu k výplatě pouze ve svém registrovaném sídle. To je ovšem pro změnu výklad absurdní, zcela znemožňující naplnit účel tohoto institutu.

Druhým aspektem hodným zřetele je otázka, že není stanoven konec „účinnosti" příkazu k výplatě, či doba jeho trvání. V tomto směru se tak naprosto liší tento institut od institutu výkonu rozhodnutí (exekuce) přikázáním pohledávky z účtu povinného u peněžního ústavu, neboť tam je od určitého okamžiku stanovena šestiměsíční doba, po níž má usnesení soudu či exekuční příkaz

příslušné účinky (viz arestatorium a inhibitorium). Tato doba je rozhodná rovněž pro pořadí exekucí nařízených na jeden a týž účet povinného, což je situace v dnešní „zadlužené" době více než běžná.

Od tohoto bodu se odvíjejí následující úvahy o dalších dvou velmi problematických aspektech institutu příkazu k výplatě.

1) Střet probíhající exekuce na účet povinného a příkazu k výplatě

2) Střet příkazu k výplatě a zástavního či jiného práva třetí osoby k prostředkům na účtu (§ 309 o.s.ř. per analogiím)

Ad 1)

Je-li na účet povinného vedena exekuce, jež má za následek „zablokování" tohoto účtu po určitou zákonem stanovenou dobu a víme-li, že zákon logicky ponechává prioritu té exekuci, která na daný účet „dolehla" jako první následkem doručení příslušeného rozhodnutí peněžnímu ústavu, je nutno se ptát, jak vyřešit situaci v níž kupříkladu běží šestiměsíční zákonná doba dle § 307 o.s.ř., tedy situaci, v níž účet „čeká", zda nebude doplněn o další prostředky, jež by mohly být oprávněnému vyplaceny a v průběhu této lhůty se objeví oprávněný jiné pohledávky opatřivší si soudní příkaz k výplatě. Je zřejmé, že existují jen dvě možnosti: buď při mlčení zákona o tomto střetu vyložíme situaci tak, že „příkaz bere vše" a všichni oprávnění z exekucí jsou druhořadým elementem, anebo analogicky přiřkneme příkazu k výplatě povahu exekuci obdobnou do té míry, že oprávněný z příkazu k výplatě musí respektovat prioritu těch oprávněných, pro jejichž

pohledávky byla pohledávka povinného z účtu již před předložením příkazu k výplatě přikázána.

Na tomto stavu je alarmující zejména to, že se správnou odpověď patrně dozvíme až z judikatury soudů, které budou danou otázku posuzovat jako otázku předběžnou, a to právě v řízení o poddlužnické žalobě.

V tomto bodě je to totiž kupodivu peněžní ústav, který v praxi „rozhoduje" o tom, který oprávněný nebi jiný subjekt má k účtu jeho klienta silnější právo a začasté se tak tyto úvahy odvíjejí v duchu zájmů každého peněžního ústavu, přičemž tyto zájmy nezřídka závisejí na tom, od kterého subjektu peněžní ústav očekává nejmenší „obtíže". Ačkoli je poměrně zjevné, že žádné bance ani jinému soukromému subjektu takovéto rozhodování nepřísluší, praxe vypadá tak, že i na písemné dotazy na orgán veřejné moci, který výkony rozhodnutí/exekuce nařizuje, dostávají peněžní ústavy odpovědi, které ho nabádají „postupovat dle zákona". Tento postoj mají k důsledkům svého počínání zejména exekutoři. Lze tedy očekávat jistě velmi zajímavou „judikaturu" bank v této oblasti, přičemž konečné slovo, jak uvedeno výše, bude nepochybně patřit výsledkům podaných poddlužnických žalob.

Osobně se domnívám, že, aby nedošlo k popření celého smyslu standardní exekuce postižením účtu povinného u peněžního ústavu, je třeba použít při řešení dané situace analogie, která umožní zachovat prioritu dříve nařízené a prováděné exekuci, byť odlišného druhu od příkazu k výplatě.

Ad 2)

V obdobném duchu se nese i úvaha nad zástavními či jinými zákonem výslovně v ust. § 309a o.s.ř. zmíněnými právy třetích osob k prostředkům na účtu povinného a jejich vztahem k příkazu k výplatě. Ohledně klasické exekuce na účtu se zákon s touto problematikou vypořádal tak, že stanovil sice poměrně složitá, ale výkladem již vysvětlená pravidla ohledně priorit a kritérií používaných pro jejich určení (viz kapitola III.2 výše) .

Veškeré tyto úvahy však mohou být ve vztahu k příkazu k výplatě zbytečné, ukáže-li se, že opominutí zákonodárce tento institut výslovně tomuto režimu podřídit budou soudy vykládat jako pojmový znak skutečnosti, že příkaz k výplatě nikterak v tomto směru omezen není.

Není třeba dodávat, že takový výklad by mimo jiné znamenal určitou revoluci v otázce zajištění při poskytování bankovních služeb a zastavení prostředků na účtu by tak muselo být považováno za institut poněkud podřadný a nedostačující.

I na tomto místě si dovolím zaujmout totéž stanovisko jako v případě ad 1), a totiž to, že by měl být příkaz k výplatě z hlediska těchto střetů a omezení podroben stejným omezením a pravidlům, jaká platí pro běžnou exekuci na účet povinného. Při mlčení zákonodárce je však zjevné, že tento můj právní názor může být snadno napaden, a to i ve světle té okolnosti, že ustanovení § 320g stanoví, že předpisy vylučující nebo omezující použití pohledávek právnických osob z účtu u peněžního ústavu k jinému než stanovenému účelu nejsou dotčeny ustanovením o příkazu k výplatě z účtu u peněžního ústavu.

Jinými slovy, zákonodárce si v tomto bodě rozpomněl na ustanovení § 310 o.s.ř., které totéž pravidlo postuluje pro „běžné" exekuce na účtu. (Zde se jedná spíše o problémy, které jsou v praxi spíše výjimečné – exekuce na účtu, kde se nacházejí prostředky z účelové státní dotace apod.) Zda tato okolnost znamená, že příkaz k výplatě je ve svém použití omezen jen podle výslovného ustanovení § 320g o.s,ř., anebo zda se praxe přikloní spíše k právnímu názoru, jejž jsem presentoval výše, nelze v tuto chvíli ani zhruba odhadnout.

Je tedy zjevné, že nově zavedený institut příkazu k výplatě pro své četné vady nemůže plnit tu roli, kterou mu jeho navrhovatelé přisoudili, totiž určitého efektivnějšího doplňku k již známým a zavedeným způsobům provádění exekucí.

VII. Závěr

Problematika exekučního řízení je široká sama o sobě, ovšem některé způsoby exekuce se vyvíjejí v čase tak, že není od věci pokusit se zamyslet nad smyslem právní úpravy, inspirovat se případně zkušenostmi z cizích zemí s podobným právním systémem a přijmout taková opatření, která zefektivní exekuci jako takovou a zároveň vytvoří prostor pro všechny zúčastněné subjekty k ochraně jejich práv. Autorovi této práce je známo, že peněžní ústavy obecně nepožívají přílišné zákonné ochrany, což je dáno zejména ekonomickou realitou jejich vnímáním ze strany společnosti jako subjektů, kteří vzhledem ke svému potenciálu a ve srovnání se zahraničím i velmi výrazného každoročního zisku nemusí být zákonem a předpisy obecně příliš šetřeny. Toto

vnímání má jistě své racionální jádro a tato práce také není zaměřena primárně na zkoumání možností, jak postavení poddlužníka v exekuci zlepšit. Autor této práce má však za to, že postavení poddlužníka zatím nebyla věnována ze strany odborné veřejnosti téměř žádná pozornost a soudní praxe se na řešení jeho postavení omezuje toliko v řízení zahájených ze strany vymáhajících věřitelů, kteří se domáhají svých práv poddlužnickou žalobou. Účelem této práce tedy bylo osvětlit současnou praxi peněžních ústavů při provádění exekucí přikázáním pohledávky z účtů svých klientů a tuto praxi porovnat s teorií reprezentovanou jen několika kusými komentáři. Je zjevné, že míst, která zasluhují podrobného rozboru je podstatně více, než je možno vyčíst třeba i z nejobsáhlejšího komentáře, který je na odborném trhu k dispozici. Do těchto vztahů navíc vstupuje i element ještě před několika lety neznámý a stále poněkud nevypočitatelný, jímž jsou soudní exekutoři a jejich praxe, zaměřená na vymožení pohledávek za každou cenu, často bez ohledu na jakákoli zákonná omezení. I těchto důvodů je možno zamyslet se nad případnými náměty k novelizaci a zpřesnění zákonné úpravy takovým směrem, aby i postavení poddlužníka nadále neskýtalo žádné důvody k pochybám v praxi aplikace práva.

VIII. Seznam literatury

Winterová, A.: Civilní právo procesní. Třetí vydání, Praha, Linde Praha, a.s., 2004

Kurka V., Drápal L.: Výkon rozhodnutí v soudním řízení, Linde Praha, a.s. 2004

Kurka V.: Přehled judikatury ve věcech výkonu rozhodnutí a exekuce, Linde Praha, a.s. 2005

Tripes A.: Exekuce v soudní praxi, Linde Praha, a.s. 2006